

HADITH

Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi
International Journal of Hadith Researches
المجلة الدولية لأبحاث الحديث

Temmuz / July / يوليو / 2019, 2: 72-109

Hız. Peygamber'in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti ve Temel Hedefi

The Prospect of the Diplomatic Relations of the Prophet Mohammad (Pbuh)

علاقات النبي صلى الله عليه وسلم الدبلوماسية خصائصها وأهدافها

Nizamettin Çelik

Dr., Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi, Diyarbakır/Türkiye
Dr., Diyarbakır Religious High Expertise Center, Diyarbakır/Turkey
nizam_palu_@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3166-3830>

Makale Bilgisi | Article Information

Makalenin Türü / Article Type : Arařtırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 29.06.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 25.07.2019

Yayın Tarihi / Published Date: 31.07.2019

Yayın Sezonu / Publication Date Season: Temmuz / July

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3353535>

Atıf / Citation / اقتباس : Çelik, Nizamettin. "Hz. Peygamber'in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti ve Temel Hedefi / The Prospect of the Diplomatic Relations of the Prophet Mohammad (Pbuh)". *HADITH* 2 (Temmuz/July 2019): 72-109. doi.org/10.5281/zenodo.3353535

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism has been detected.

انتحال: تم فحص البحث بواسطة برنامج لأجل السرقة العلمية فلم يتم إيجاد أي سرقة علمية.

web: <http://dergipark.gov.tr/hadith> | mailto: hadith.researches@gmail.com

Hz. Peygamber'in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti ve Temel Hedefi*

Dr. Nizamettin ÇELİK

Anahtar Kelimeler: ÖZ

Hz. Peygamber (sav) Uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğü esas alınarak diplomasi ve müzakere yoluyla sorunlara çözüm bulma, dünyamızın güvenliği için vazgeçilmez bir olgudur. Dolayısıyla Sünnet yerkürede adil ve kalıcı bir barışın sağlanması için uluslararası aktörlerin art niyet taşımadan Dış İlişkiler dürüst olmaları gerekmektedir. Diplomatik faaliyetlerde karşı taraf, menfi tavırlar sergilediği Diplomasi hâlde Hz. Peygamber'in (sav) ilkelerinden vazgeçmediği, hiçbir diplomatı kötü muameleye tabi Diplomatik İlkeler tutmadığı ve elçiye zeval yoktur ilkesini hukuki bir zemine yerleştirdiği anlaşılmıştır.

Bu çalışmada yapılan tespit ve varılan sonuçlarla Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik faaliyetlerinin insani diyalog, erdemlilik, mazlumları himaye etme, dostluk kurma, barışçıl olma ve ihsan gibi erdemli ilkeler çerçevesinde gerçekleştiği görülmüştür. Nitekim Hz. Peygamber risaletin ilk dönemlerinden itibaren bölge insanları için dini ve ticari bir merkez olan Mekke'nin bütün diplomatik kanallarını bu hedef için kullanmıştır.

Bu çalışmayla Hz. Peygamber'in (sav) İslam'a davet mektuplarında diplomatik temsil kriterlerini üst düzeyde tuttuğu, devletlerarası diplomatik mesajların doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için diplomatlarda diksiyon, güzel fiziki yapı, öz güven, coğrafi bilgi gibi temel kriterler aradığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik yazışmalarda küresel ve bölgesel aktörleri dünyada ve ahirette saadete ulaşabilmeleri için Müslüman olmaya davet ettiği, insanları kendilerine kul etmenin kötü sonuçları hususunda uyardığı anlaşılmıştır.

The Prospect of the Diplomatic Relations of the Prophet Mohammad (Pbuh)

Keywords:

Prophet Muhammad (Pbuh)
Sunnah
Foreign Relations
Diplomacy
Diplomatic Principles

ABSTRACT

Finding solutions to problems through diplomacy and negotiation in international relations on the basis of the rule of law, is an indispensable fact for the security of our world. Therefore, in order to ensure a universal, fair and lasting peace in the world, international actors need to be honest without any arrière-pensée. It was understood that Prophet Muhammad (Peace Be upon Him) did not give up the principles, not mistreated any diplomat on the diplomatic activities and implemented the principle of 'do not kill the messenger' even when the other party displayed negative attitudes.

According to the findings and conclusions of this study, the diplomatic activities of the Prophet Muhammad (PBuH) were realized within the framework of virtuous principles such as humanitarian dialogue, virtue, patronage of the oppressed, establishing friendship, being peaceful and beneficence .As a matter of fact, the Prophet Muhammad (PBuH) used all the diplomatic channels of Mecca, which had been a religious and commercial center for the people of the region since the first years of Islam.

In this study, it was revealed that the Prophet Muhammad implemented the criteria of

* Bu çalışma 14.06.2019 tarihinde tamamladığımız "Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Yönetiminde Dış İlişkilerin Temel İlkeleri" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. This article is extracted from my doctorate dissertation titled "Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Yönetiminde Dış İlişkilerin Temel İlkeleri", (PhD Dissertation, Ataturk University, Erzurum/Turkey, 2019).

diplomatic representation at the highest level in the letters of invitation to Islam, and in assigning diplomats to other countries he looked for basic criteria such as diction, beautiful physical structure, self-confidence and geographical information. In addition, it was understood in the diplomatic correspondence that the Prophet Muhammad invited the global and regional actors to become Muslims in order to attain happiness in the world and the hereafter and he warned people of the bad consequences of turning humans into slaves.

EXTENDED ABSTRACT

The Prospect of the Diplomatic Relations of the Prophet Mohammad (Pbuh)

The Prophet (Peace Be upon Him) brought legal functionality to Arab diplomacy through diplomatic activities with regional and global actors. The Prophet's (PBUH) diplomatic relations at the level of macro and micro relations were realized within the framework of the principles of establishing justice, exemplary community virtue and reconstruction of the earth. Instead of using force in his diplomatic relations; through diplomacy and negotiation, He has sought to generate a world where people can live freely. Therefore, these diplomatic relations are based on mutual respect and trust. Immediately after being assigned to the prophethood, the Prophet (PBUH) used all the diplomatic opportunities and advantages of Mecca, where is a religious and commercial center for the people of the region, in the direction of this fundamental goal and strategy.

The style, language and content used by the Prophet (PBUH) in his diplomatic correspondence show that Islam is not a religion of violence. These diplomatic correspondences are a response and a concrete international legal instrument against unfounded discourses such as Islam has spread through occupation, violence and bullying. When we look at the number of people flocking to Medina voluntarily upon receiving the letters of invitation sent by the Prophet (PBUH), it is seen that the spread of Islam on the earth is based on demand and heart. Prophet Muhammad (PBUH) invited people to Islam's universal protection of trust in the invitation letters and the principle of monotheism with the word of (أدعوك بدعاية الإسلام) "I invite you to Islam (monotheism word)" and (أسلم) (تسلم) "Become a Muslim so you can be safe".

The Prophet (PBUH) implemented the criteria of diplomatic representation at a high level in his invitation letters to Islam. In assigning diplomats to other countries he looked for basic criteria such as diction, beautiful physical structure, self-confidence and geographical information.

In his diplomatic correspondence, the Prophet (PBUH) invited global and regional actors to become Muslims in order to attain prosperity in the world and the hereafter; warned people of the bad consequences of turning humans into slaves, and stressed that the leaders would be held accountable for the citizens' responsibilities. Although each of the invitation letters to Islam consists of different words, their message is one. All letters mentioned of inviting Islam, establishing trust, emphasizing peace, human unity, saluting in the world and the after-life.

The style and content of diplomatic correspondence was not always the same. The Prophet (PBUH) expressed a strong diplomatic language to the regional Arab leaders who could attack when they could. He invited the leaders of the Byzantine and Sassanid states which had a certain legal order to Islam with a soft diplomatic language. In these correspondences, the Prophet (PBUH) also

took into account the beliefs and cultural arguments of the interlocutors at the global and regional level. The Prophet (PBUH) emphasized the servanthood of Jesus (PBUH) in diplomatic communication with Nazarene countries; He used a different diplomatic language when addressing the Sassanians, which were Mecûsi (Zoroastrian). For, in his diplomatic correspondence with the Persians, who exalted their rulers very much, he especially emphasized that he was a servant of Allah and He brought message that human beings cannot be servant to other human beings.

Through his letters The Prophet (PBUH) tried to established mutual recognition and understanding among people, which is also one of Allah's wishes for human beings and emphasized the importance of rehabilitating people, which is the basic goal of prophethood. In implementing this objective, He emphasized that if the leaders accepted His offer they would remain in their power, which also prevented the other leaders to be hostile to the the Islamic state. In addition, through diplomatic correspondence, the Prophet (PBUH) showed that his prophethood was not regional and declared that he was a prophet sent to all mankind. Therefore, the diplomats assigned by the Prophet (PBUH) in his relations with regional and global actors possess the qualities of self-confidence, good morality, clean background, courage and diction and besides, each of them was an inviter to Islam.

It is seen that the diplomatic relations of Prophet (PBUH), which is a superior model for all people, carry all religious and moral elements. In diplomatic relations, legal and religious and moral grounds are combined. As a matter of fact, it was observed that some diplomatic representation behaviors such as bending before the heads of state that are contrary to the principles of religion, which were customary in international law, were not applied.

The Prophet (PBUH) provided a legal basis for the embassy law, which lost its legal character on a global and regional scale. We cannot see this principled position among global and regional actors during the period when the Prophet (PBUH) drew the legal framework for diplomacy. Because, it is understood from the hadith and historical sources that some of the ambassadors encounter treatments that did not comply with diplomatic conventions at the places they went. Indeed, Haris b. Eymeyr al-Ezdî was martyred by the Byzantine Gassanis in violation of diplomatic immunity law. The Mute War is a concrete document that the law of the ambassadors was ignored at that time.

The law of immunity of the ambassador is an important principle that is tried to be followed today as it was in the past. Since the institutionalization of diplomacy in the West, it has been considered illegitimate to violate the immunity of the ambassadors sent between states. In the West, legal norms of diplomatic immunity law have been established with the Vienna Convention of 1961. In accordance with Article 31 of the Vienna Convention; ambassadors were provided with a very wide range of mobility and were exempted from many things in order to fulfill their duties. The host

country may then deport the accreditation / letter of trust of the diplomat who breaches the rules, but cannot judge him.

Diplomatic immunity, a legal norm established by the Vienna Convention, has a negative effect on interstate relations in many ways. Because, while establishing the norms of diplomatic immunity, religious and moral elements were ignored. This legal gap has paved the way for unethical means and methods such as espionage activities and drug trafficking.

Indeed, diplomatic immunity within the scope of diplomatic immunity draws much attention. Diplomatic packages with immunity, some states can say that the door opens to the point of abuse. Because of its immunity, it is estimated that illegal goods such as weapons and drugs cross the borders in this way. As a result, we can say that with the Vienna Convention of 1961, a door has been opened to the countries which are in a kind of malevolent pursuit of bad ambitions.

ملخص موسع

علاقات النبي صلى الله عليه وسلم الدبلوماسية خصائصها وأهدافها

أضاف النبي صلى الله عليه وسلم نظام الدبلوماسية العربية إلى الوظائف القانونية الدولية من خلال الأنشطة الدبلوماسية مع الممثلين الإقليميين والعالميين. فقد كانت علاقات النبي صلى الله عليه وسلم الدبلوماسية على مستوى العالمية والإقليمية في إطار مبدأ إعادة بناء الأرض وخلق مجتمع مثالي يقوم على العدل والفضيلة، وبدلاً من استخدام القوة في العلاقات الدبلوماسية اجتهد النبي صلى الله عليه وسلم من خلال الدبلوماسية والتفاوض في تكوين مجتمع يمكن للناس العيش فيه بحرية، لذلك قامت هذه العلاقات على مبادئ الأمن والاحترام والثقة المتبادلة. ومن يوم بعثته صلى الله عليه وسلم لم يترك فرصة ولا مزية دبلوماسية في اتجاه هذا الهدف الأساسي والاستراتيجي إلا وتعامل بها في مكة المكرمة التي هي أم القرى وهي المركز الديني والتجاري لقبائل المنطقة وأهلها.

والرسائل الدبلوماسية التي راسل بها النبي صلى الله عليه وسلم ملوك وسلاطين البلاد بأسلوبها ولغتها ومضمونها ما هي إلا دليل على أن الإسلام ليس دين عنف، وهي مستند حجة بالغة على رد شبهة أن الإسلام انتشر بقوة الاحتلال والعنف والشدة، وهي أيضاً مستند قانوني دولي يزهق تلك الدعاوي التي لا أصل لها من الصحة.

عندما تقارن بين الرسائل المعدودة التي بعث بها الرسول صلى الله عليه وسلم، وبين الوفود المتدفقة إلى المدينة المنورة من حيث الكمية والكيفية نلاحظ أن انتشار الإسلام على الأرض كان على أساس الطلب وبيان حقيقة الإسلام ورسالته ("أدعوك بدعاية الإسلام؛ أسلم تسلم" وهذه الكلمات في ضمن رسائل دعوة النبي صلى الله عليه وسلم) ونرى في ذلك أن النبي صلى الله عليه وسلم يدعو المخاطبين إلى مبدأ التوحيد وإلى الدخول تحت حماية وأمن الإسلام العالمي.

احتفظ النبي بمعايير التمثيل الدبلوماسي على مستوى عال في رسائل دعوته إلى الإسلام، واهتم بمعايير أساسية مثل الصياغة والبنية المادية الجميلة والثقة بالنفس والمعلومات الجغرافية من أجل تكوين المراسلات الدبلوماسية بشكل صحيح بين الدول.

في مراسلاته الدبلوماسية، دعا النبي صلى الله عليه وسلم الممثلين الإقليميين والعالميين إلى أن يصبحوا مسلمين من أجل تحقيق السعادة في الدنيا والآخرة، وحذر من العواقب الوخيمة لاسترقاق الناس، وشدد على أن المسؤوليات

الجنائية لمواطنيهم سيُسألون عنها إذا لم يتحملوا المسؤولية. وبالرغم من أن كل رسالة من رسائل الدعوة إلى الإسلام تختلف في صياغتها عن الأخرى، إلا أن فواها واحد، فكل الرسائل تتحدث عن دعوة الإسلام، وعن بناء تأسيس الأمن والسلام، والتأكيد على الوحدة الإنسانية، والسلامة في الدنيا والآخرة.

محتوى المراسلات الدبلوماسية وأسلوبها لم يكن دائماً في نفس النمط، فقد دعا النبي صلى الله عليه وسلم القادة العرب الإقليميين الذين من الممكن أن يهاجموا الدولة الإسلامية إن أتاحت لهم الفرصة إلى الإسلام بلغة دبلوماسية قاسية، في حين دعا قادة الدولتين البيزنطية والساسانية ذات الأمر القانوني المعين إلى الإسلام بلغة دبلوماسية ناعمة. وفي هذه المراسلات أخذ النبي صلى الله عليه وسلم في الاعتبار معتقدات المخاطبين والأعراف الثقافية على المستويين العالمي والإقليمي. وشدد الرسول صلى الله عليه وسلم على عبودية عيسى (عليه السلام) في التواصل الدبلوماسي مع الدول النصرانية، واعتاد لغة دبلوماسية مختلفة عند مخاطبته للساسانيين الذين كانوا مجوساً، فقد أكد النبي صلى الله عليه وسلم خصوصاً في مراسلاته الدبلوماسية مع الفرس الذين يجدون قاداتهم كثيراً أنه كان عبداً لله وحده مضمناً عبارته رسالة مفادها أنه لا يمكن لأحد أن يكون عبداً للآخر.

مكّن النبي صلى الله عليه وسلم علاقاته الدبلوماسية بوسائل كثيرة، وأوكل إلى رسوله المبعوث مهمة تصحيح أفكار الأشخاص إذ هم الهدف النبوي الأساسي، وأبعد عن الممثلين الإقليميين عقلية كونهم معادين للدولة الإسلامية من خلال التأكيد على أنهم سيقون في السلطة إذا استجابوا. وبالإضافة إلى ذلك أظهر الرسول صلى الله عليه وسلم في مراسلاته الدبلوماسية أن نبوته لم تكن إقليمية فحسب، بل أعلن أنه نبي أرسل للبشرية جمعاء، لذلك فإن الدبلوماسيين المبعوثين من قبل النبي صلى الله عليه وسلم في علاقاته مع الممثلين الإقليميين والعالميين، بالإضافة إلى كونهم يحملون الأخلاق الحميدة، والسيرة الذاتية النظيفه، والشجاعة والصفات، واحترام الذات فهم أيضاً مع كل ذلك دعاة حقيقون إلى الإسلام يعلمون ما يقع على عاتقهم تجاه ذلك.

إن أفعال النبي صلى الله عليه وسلم وتصرفاته وسياساته نموذج عال يقتدى به في كل جزئياته، ومن ذلك علاقاته الدبلوماسية فهي تحمل جميع العناصر الدينية والأخلاقية. ومع المعلوم أنه في العلاقات الدبلوماسية تُراعى الأسس القانونية مع الدينية والأخلاقية والعرفية، ولكن في الدبلوماسية الإسلامية يراعى ذلك ما لم يخالف التعاليم الدينية

الإسلامية، فقد لوحظ أن بعض سلوكيات التمثيل الدبلوماسي مثل الانحناء أمام رؤساء الدول التي تتعارض مع مبادئ الدين، على الرغم من أنها عرفية في القانون الدولي، لم يتم تطبيقها في الدبلوماسية النبوية.

أضاف النبي صلى الله عليه وسلم أساساً قانونياً جديداً في مفهوم قانون السفارة، الذي فقد الخاصية القانونية على نطاق عالمي وإقليمي. فقد جهز النبي صلى الله عليه وسلم جيش مؤتة للرد على الاعتداء على رسوله ومبعوثه الحارث بن عمير الأزدي التي قتل من قبل إمارة الغساسنة التابعة لبيزنطة، وفي ذلك رد مباشر على انتهاك قانون الحصانة الدبلوماسية، وبذلك أرسى النبي صلى الله عليه وسلم قانوناً جديداً في إطار قوانين الدبلوماسية، إذ كان بعض السفراء يواجهمون في الأماكن التي يُرسلون إليها معاملات سيئة لا تمت بصلة إلى المفهوم الصحيح للممارسات الدبلوماسية، بحسب ما ورد في المصادر التاريخية، فكانت غزوة مؤتة هي وثيقة ملموسة ورائدة دون أي مبالاة بقانون السفراء في ذلك العهد.

قانون الحصانة للسفير هو مبدأ مهم يحترم اليوم كما كان في الماضي، ومنذ تحكّم المؤسسات على الدبلوماسية في الغرب، يُعتبر انتهاك حصانة السفراء المبعوثين غير شرعي، وفي الغرب تم وضع القواعد القانونية بما يخص الحصانة الدبلوماسية في فيينا عام (١٩٦١) وفقاً للمادة (٣١) من اتفاقية فيينا، وتم إعطاء السفراء صلاحيات واسعة جداً لأجل ممارسة المهمة كاملة، وتم إعفاؤهم من أشياء كثيرة من أجل أداء واجباتهم، كما أنه يمكن للبلد المضيف حجب الثقة عن الدبلوماسي الذي ينتهك القواعد، ولكن لا يمكنه محاكمته.

إن الحصانة الدبلوماسية هي قاعدة قانونية تحددها اتفاقية فيينا، ولها تأثير سلبي على العلاقات بين الدول بطرق عديدة، لأن إنشاء هذه القواعد قام بناء على الحصانة الدبلوماسية، بينما تم تجاهل العناصر الدينية والأخلاقية، وهذه الفجوة القانونية أدت إلى أنشطة تجسسية وإلى تجارة المخدرات وإلى غير ذلك من طرق وأساليب غير أخلاقية.

والواقع أن هذه القوانين في إطار الحصانة الدبلوماسية تستدعي الكثير من الاهتمام وإعادة النظر، إذ يمكن لبعض الدول استغلال هذه النقطة في سوء المعاملة، وتشير التقديرات إلى أن البضائع غير القانونية مثل الأسلحة والمخدرات قد عبرت الحدود بهذه الطريقة بسبب قانون حصانة السفراء. لذلك يمكننا الجزم بأن اتفاقية فيينا لعام (١٩٦١) تفتح الباب أمام الدول ذات النوايا السيئة إلى تحقيق طموحات سيئة.

Giriş

İnsanların göçebelikten yerleşik hayata geçme ve devletleşme sürecine girmesiyle diplomatik faaliyetler de başlamıştır. İnsanlar iptidai bir hayat yaşarken temel ihtiyaçlarını kolayca karşıyorlardı. Onlar çoğalıp aralarındaki siyasi ve sosyal sorunlar artınca diplomasi olgusuna ihtiyaç duymuşlardır.¹ Diplomasi, devletlerarası ilişkileri diplomatik kanallar yoluyla yürüten dış politika aracıdır. Diplomaside öne çıkan en önemli diplomatik kanallar da müzakere ve temsildir.² Zira diplomasi, devletin dış politikasının temel hedeflerini gerçekleştirmede etkin bir vasıtaadır.³ Diplomasi kavramının olumlu ve olumsuz birçok tanımı yapılmıştır. Diplomasinin olumlu tanımlarından birisi, “Devletlerin barışçıl dış ilişkilerinin yürütülmesindeki resmi yöntem ve araçların tümüdür.”⁴ şeklindedir. Olumsuz tanımları da az değildir. Bu tanımlardan birisi şöyledir: “Diplomasi, savaşın başka vasıtalarla sürmesidir.”⁵

Ortaçağ'dan bu yana diplomasinin dini ve ahlakiliği yönü tartışma konusu yapılmıştır. Tartışmanın ana merkezi diplomasinin din ve ahlaktan arınıp arınmamasıdır. Diplomasinin din ve ahlaktan arınması gerektiğini savunanlardan olan ve İngiliz sömürgeci mantığını taşıyan 17. Yüzyıl başı İngiliz Venedik diplomatı, Sir Henry Watton'a nisbet edilen “Bir büyükelçi ülkesinin çıkarları için yalan söylemek üzere yabancı ülkelere gönderilen namuslu bir adamdır.”⁶ sözü Batı diplomasinin işlevselliği ve etik boyutu hakkında bizlere yeterli bir bilgi vermektedir. Bu diplomatik tabiat, Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik teamüllerinde asla yer edinmemiştir. Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik ilkeleri, Allah'a iman, erdemlilik,⁷ arabuluculuk,⁸ mazluma yardım,⁹ dostluk,¹⁰ insani haysiyet ve şeref merkezli olma (insanîlik),¹¹ ultimatome,¹² mütekabiliyet,¹³ yumuşak mizaçlı ve toleranslı olma¹⁴ gibi dini ve ahlaki hususlar çerçevesinde olmuştur. Resûlullah'ın (sav) belli bir

1 Abdulfettah Ali er-Reşdan, Muhammed Halil el-Musa, Usulü'l-alakati'd-diplomasiyye ve'l-konsaliyye, (Amman: Merkezü'l-İlmi li'd-Dirasati's-Siyasiyye, 2005), 32.

2 Ahmet Emin Dağ, *Uluslararası ilişkiler ve diplomasi sözlüğü*, (İstanbul: Vadi Yayınları, 2016), 125-126.

3 Abdulvehab el-Keyali v.dğr., *el-Mevsu'âtu's-siyase*, (Beyrut: Daru'l-Hüda, ts), 2: 758.

4 Temel İskit, *Diplomasi tarihi, teorisi, kurumları ve uygulamaları*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018), 3.

5 İskit, *Diplomasi tarihi, teorisi*, 3.

6 İskit, *Diplomasi tarihi, teorisi*, 12-13.

7 Al-i İmran, 3/34.

8 Hucurat, 49/9.

9 Nisa, 4/75.

10 Mümtehine, 60/8.

11 Abese, 80/1.

12 Tevbe, 3/1.

13 Bakara, 2/94; Taha, 20/43-44.

14 Nahl, 16/125.

amaç için seçtiği diplomatlar, öz güven, cesaret, güzel ahlak, temiz öz geçmiş ve diksiyon vasıflarına sahiptiler.¹⁵

Hz. Peygamber, diplomasi uygulamasında diyaloga, iyi ilişkilere, komşuluğa, erdemliliğe ve ortak paydalara yer vermiş ve Yüce yaratıcıyı bırakıp kula kul olmayı yasaklamıştır. Tevhide davet Hz. Peygamber'in diplomatik ilişkilerinin merkezinde yer almaktadır. Zira Tevhit bütün peygamberlerin insanlık ailesini, kendisine davet ettiği temel ilkedir. Hz. Peygamber'in (sav) misyonu da bu ilahi halkanın sonuncusu olarak, insanları kula kulluk etmekten, kölelikten çıkarmak ve bir olan Allah'a ibadete döndürmek olmuştur. İnsanı yalnız Allah'a kul etmek, ona yapılmış en büyük lütuf ve ikramdır. "Andolsun ki, biz her ümmete, Allah'a kulluk edin ve Şeytan'dan uzaklaşın diye bir peygamber gönderdik..."¹⁶ Nitekim Buhârî aşağıda geçen bab başlığında Resûlullah'ın (sav) bu misyonuna işaret etmiştir: "Hz. Peygamber'in (sav) İnsanları İslam'a, risaleti tasdik etmeye, Allah'ı bırakıp bir kısmının diğer bir kısmını rabbler edinmemelerine çağırması" şeklinde bir bab başlığı koymuş ardından "İnsanlardan hiçbir kimseye, Allah'ın kendisine kitap, hikmet ve peygamberlik verdikten sonra, (kalkıp) insanlara: Allah'ı bırakıp bana kul olun! demesi yaraşmaz." ayetini istişhad olarak getirmiştir. Bu babın içeriğinde de Nasranî olan Herakleyus'a gönderilen mektubu rivayet etmiştir.¹⁷

Bu çalışmanın amacı Hz. Peygamber'in (sav) uluslararası ilişkilerle ilgili diplomatik faaliyetlerinin mahiyetini ve ilkelerini tespit etmektir. Bu ilkelerin neler olduğu bilgisi, bu çalışmanın ana sebeplerinden biri olmuştur. Bu çalışmayla Hz. Muhammed'in (sav) ilkeli yaşam tarzını anlamak, yaşamak, uluslararası sorunları ona göre çözmeye katkı sağlamak hedeflenmiştir. Ayrıca Müslümanlar, Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik ilişkilerine aşına olmalıdırlar ki bu konu üzerinden İslam'a yapılmış ve yapılacak tenkitlere cevap verebilsinler.

1. Hz. Peygamber ve diplomasi

Diplomasi kavramı her ne kadar Batı kaynaklı olsa da diplomatik temsilcilik Hz. Peygamber döneminde sefir, rasûl, berid gibi farklı isimler altında gelişmiş ve devam etmiştir.¹⁸ İslam kendi literatüründe siyer, hivar, tefavud, vufûd, mekatip, sefir, resul ve benzeri diplomatik kavramları geliştirmiştir. Örneğin siyer, diplomasi kavramından daha kapsamlı bir kullanım alanına sahiptir. Zira "Siyer" bir devletin ulusal ve uluslararası siyasetini yönetme anlamına gelirken diplomasi

¹⁵ İbn'ül-Ferra, Ebu Ali Hüseyin b. Muhammed, *Rüsül'ül- mülük ve men yesluhu li'r-risaleti ve's-sifare*, thk. Salahu'd-Din el-Munecçid, (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Cedid, 1993), 40.

¹⁶ Nahl, 16/36.

¹⁷ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Camiu'l-müsnedü's-sahihu'l-muhtasar min umuri Resulillahi ve Sünenihi ve eyyamihî*, thk. Muhammed Zuheyr b. Nasır, (Beyrut: Daru't-Tevki'n-Necat, 2013), "Cihad", 102. Ayrıca gönderilen mektub için bk. Abdurrazzak, Ebu Bekir b. Hammam es-San'ani, *el-Musannef*, thk. Habibu'r-Rahman el- Âzamî, Mektebetü'l-İslami, (Beyrut 1983), 5: 344; Ebu Âvane, Yakup b.İshâk el-İsferainî, (ö. 316), *Müsnedü Ebi Âvane*, thk. Eymen b. Arif, (Beyrut: Daru'l- Ma'rife, 1998), 4: 468; et-Taberanî, *Mu'cemu'l-kebîr*, 8: 18-19.

¹⁸ Hayıl Abd'ül-Mevla Taştûşî, *Mukaddimetü fi'l- alakatid'devliye*, (Yermük: Daru'l-Kindî, 2010), 217-218; Süheyl Hüseyin Fetlavî, *ed-Diplomasiyye'l-İslamiyye*, (Amman: Daru's-Sakâfe, 2005), 131-133.

sadece devletin uluslararası siyasetini yönetme anlamına gelmektedir.¹⁹ Nitekim Kur'an'da geçmekte olan affetme, antlaşmalar, sulh, arabuluculukta hakkaniyet, sığınma ve antlaşma süresini iletme (beraat) mesajı gibi ayetler diplomasi mefhumlu ayetlerdir.²⁰

Hz. Peygamber (sav) Arap diplomasisine işlevsellik kazandırmış ve onu hukuki bir zemine oturtmuştur. Bütün peygamberlerin yaşadıkları çağda hedefledikleri asıl misyon; zalimlerin ve zorbaların insanlar üzerindeki baskılarını, onları kendilerine kul köle yapma serbestliğini ortadan kaldırmak olmuştur. Bundan ötürü Hz. Peygamber (sav) diplomatik münasebetlerinde güç kullanma yerine; diplomasi ve müzakere yöntemiyle insanların özgürce yaşayacakları bir dünya var etme uğraşında olmuştur.²¹ Zira İslam'da ülkeleri işgal etme diye bir yol ve yöntem yoktur. İslam, halkları daima ıslah etme peşindedir.

Bu ilke ve hedef gereği Hz. Peygamber'in (sav), diplomasiyi bu hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullandığını söyleyebiliriz. Misal olarak Hz. Peygamber ile Süheyl b. Amr arasında Hüdeybiye'de gerçekleşen diplomatik müzakere bu misyonu ortaya koymaktadır.²² Süheyl, elçisi olduğu Mekkelilerin çıkarlarını korumak için müzakere sürecinde zor şartlar öne sürerken Hz. Peygamber ise yirmi yıla yakın düşmanlıkta sınır tanımayan Mekkelilerin dahi ıslahı için iki devletin halkları arasında ilişkilerde ve diyalogda karşılaşılan engellerin ortadan kalkması için uğraşıyordu.

Müzakere sonucu yapılan antlaşmada Medine Devleti ile Mekke Devleti arasında diyalog engelini kalkması dışında tüm maddeler zahiren Müslümanların aleyhinde görünüyordu.²³ Fakat Hz. Peygamber saldırgan düşman olan Mekke ile güven içerisine girme hadisesini büyük bir açılım olarak görmüştür. Nitekim bu müzakere sonucu müşrik Mekke ile diyalog imkânının sağlanması neticesinde Mekke ile Medine halkları arasında gerçekleşen güvenli yolculuklar Mekkelilerin Müslüman olmasını sağlamıştır. Ayrıca Mekke Fethi sırasında Hz. Peygamber Mekke'de olası bir çatışmayı ve kan dökülmesini önlemek amacıyla Mekke'nin lideri olan Ebu Süfyan'la diplomatik müzakerelerde bulunmuştur. Nitekim bu müzakere sonucu Ebu Süfyan yoluyla Mekkelilere eman vermiştir. Mekke'nin caddeleri boşaltılmış ve Hz. Peygamber güven içinde o mukaddes beldeye girmiştir.²⁴ Hz. Peygamber'in siretinde diplomatik müzakerelerde güçlü olma hiçbir zaman tahakküm aracı olarak kullanılmamıştır. Nitekim bu güç zayıf düşman olan Mekkeliler'e karşı şefkat ve merhamet kaynağı olmuştur.

¹⁹ Fetlavî, *ed-Diplomasiyye'l-İslamiyye*, 16.

²⁰ Ahmed Abdulvenîs Şetâ, *el-Usulu'l-âmme li'l-alakati'd-düveliyye fi'l-İslam vakte's-silm*, (Kahire: el-Ma'hedü'l-Alemi li'l-Fikri'l-İslamî, 1996), 17-18.

²¹ Fetlavî, *ed-Diplomasiyye'l-İslamiyye*, 71.

²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb Arnavudî, Adil Murşîd, (Lübnan: Müessesetü'r-Risale, 1999), 31: 2: 251; İbn İshak, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 2: 461-462.

²³ Vakidî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer bi Vakidî, *el-Meğazi*, thk. Marsden Cones (Beyrut: A'lemü'l-Kütüb, 2006), 429.

²⁴ İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik bin Hişâm el-Himyeryi, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ, İbrahim Ebyarî, Abdu'l-Hafiz Şelebî, (Beyrut: Daru İbni Kesir, 2005), 929-931.

Buna mukabil Batı'da diplomasinin tarihi gelişimine baktığımızda bu ilkeli misyonu görmemekteyiz. Yunanlıların mirasını devralan Romalılar diplomaside eşitler arası ilişkiler usulü yerine, onu güç kullanma aracı haline getirmiştir. Roma dönemin güçlü imparatorluğu olduğundan diplomatik müzakerelere gereksinim duymamıştır.²⁵ Onlar üstünlüğünü kabul ettirmek için doğrudan güç kullanma yöntemine başvurmuşlardır.²⁶ Bizanslılar da kendisini daha güçlü gösterme, düşmanını hile ve desiselerle bölme, düşmanı birbirine düşürme hususunda diplomasi taktiğini kullanmışlardır.²⁷ Amaca götüren her yol mubahtır, şeklinde bir diplomasi anlayışına sahip olanlar; yalana, hileye ve entrikaya dayanmaktadır.²⁸ Günümüzde zaman zaman bazı süper güçler, amaca götüren her yolu mubah görme mantığından yola çıkarak diplomasiyi bir tahakküm ve sömürü aracı hâline getirmişlerdir.

Hız. Peygamber'in (sav) dış ilişkilerinin; siyasi, ekonomik, kültürel ve stratejik unsurlar yönünden birebir ahlaki unsurlarla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Burada şu hususu ifade etmemiz gerekir ki Hız. Peygamber'in (sav) diplomatik faaliyetlerini ortaya koyarken diplomatik temsil ve diğer vasıfları yönünden başkalarıyla bir mukayeseye gidemeyiz. Zira Hız. Peygamber (sav), bütün insanlar için hatta tüm canlılar için üstün bir modeldir.²⁹ Bir mukayese yapılacaksa o da ilk dönemden başlamak üzere İslam adına kurulan devletler adına olabilir. Mukayese mantığı Müslümanlar açısından doğru olur. Müslüman kimliğine sahip olan her lider uluslararası alanda misyonu gereği yapıcı bir diplomatik temsil vasfına sahip olmalı diye düşünmekteyiz. Bu gün İslam ülkesi adına uluslararası arenada sergilenen kimi gayriahlaki siyasi hatalar, onu yapanı bağlar. Öte yandan küresel düzeyde diplomatik ateşkes görüşmeleri yaparak bir savaşı veya bir ülkedeki iç çatışmaları durdurma insanî ve ahlaki bir uğraştır. Türkiye-İran ve Rusya'nın Suriye'de iç çatışmayı durdurma, terör şebekelerini dizginleme diplomatik kararının ve azminin değerli bir çaba olduğunu düşünmekteyiz. Zira savaş yerine müzakere seçeneği bir insani diplomasi yöntemidir.

Küresel gücü elinde tutan ABD ve Batı, stratejik bir dış politika yerine genelde taktiksel³⁰ bir dış politika yöntemini izlemişlerdir. Batı, kendi arasında Yüzyıl, Seksen Yıl, Otuz Yıl ve Yedi Yıl Savaşları³¹ dünya genelinde Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Vietnam, Afganistan, Bosna, Irak,

²⁵ Abdulfettah Ali Reşdan, Muhammed Halil el-Musa, *Usulü alâkâti'd-düveliyye ve'l-kunsaliyye*, (Amman: el-Merkezu'l-İlmi li'd-Dirasâti's-Siyasiyye, 2005), 36, 36

²⁶ Reşdan, el-Musa, *Usulü alâkâti'd-düveliyye*, 36.

²⁷ Bk. Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, *Uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti*, Çev: Ayşe Ozbay Erozan, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017), 226; Reşdan, el-Musa, *Usulü alâkâti'd-düveliyye*, 38; İskit, *Diplomasi tarihi, teorisi*, 66-67.

²⁸ 1469 doğumlu İtalyalı Niccolò Machiavelli, diplomasiyi karşı tarafı aldatma aracı olarak görmüştür. Ona göre önemli olan amaca ulaşmaktır. Ona göre diplomasi yöntemine ancak karşı tarafı aldatma imkânı varsa başvurulabilir. İskit, *Diplomasi tarihi, teorisi*, 19-20.

²⁹ Fetlavî, *ed-Diplomasiyye'l-İslamiyye*, 129.

³⁰ Taktiksel kavramından menfaat üzerine zaman ve zemine göre değişken bir dış politika kastetmekteyiz.

³¹ İngiltere ile Fransa arasında meydana gelen Yüz Yıl Savaşı (1337-1453), 116 yıl sürmüştür. Bir asırdan fazla sürdüğü için bu isimle anılmıştır. Avrupa'yı vuran "veba" salgınından sonra ikinci veba salgını da bu Yüzyıl Savaşları olmuştur. Otuz

Suriye gibi geniş kapsamlı halk katliamlarının yapıldığı savaşlarda doğrudan veya dolaylı olarak sorumludur. Tarihleri kan ve gözyaşı ile dolu olanlar, demokrasi ve diplomasi söylemleri hususunda ne kadar dürüst ve inandırıcı olabilirler.

1.1. İlk Diplomatik Girişimler

Hiz. Peygamber'in (sav) diplomatik görüşmeleri nübüvvet döneminde Akabe Biatları ve Habeşistan hicretinde ilk olarak görülmektedir. Bu iki olayda da diplomatik geleneğin ilkelerini ve kurallarını görebilmekteyiz. Hiz. Peygamber (sav), insanların huzur ve güven içinde yaşayabilecekleri bir dünya oluşturmak için Bizans ve Sâsânî liderleriyle makro ilişkiler ve bölgesel kabilelerin liderleriyle mikro ilişkiler düzeyinde devletsel boyutta diplomatik münasebetlerde bulunmuştur.³²

1.1.1. Öndere Bağlılık (Biat)

Hiz. Peygamber Mekke'nin dini ve ticari tüm diplomasi avantajlarını kullanarak Mekke'ye gelenlerle diplomatik temaslarda bulunmuştur. Câbir b. Abdullah'tan rivayet edilmiştir ki Rasûlullah (sav) hac mevsiminde Mekke'ye gelen insanları tek tek dolaşarak: "Beni kendi kavmine götürecek bir kimse yok mu? Çünkü Kureyş Rabbimin kelâmını tebliğ etmemi engelliyor." diyordu.³³ Hac mevsiminde birçok kabileyle görüştü. Onlardan biri de Yesriblilerdi. Hiz. Peygamber (sav), onlarla bir görüşme ve iki antlaşma yapmıştır. İkinci ve üçüncü antlaşmadan sonra taraflardan bağlılık sözü (biat) almıştır. Yapılan son diplomatik girişimden sonra Müslümanların Yesrib'e hicret etmeleri, İslam tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. İkinci Akabe Biatı'nın tamamen siyasi muhtevalı ve çok amaçlı bir ittifak olarak gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim bu diplomatik girişimler öncesi Hiz. Peygamber'in (sav) bir grup Müslümanı Habeşistan'a göndermesinin fiili durumu, Resûlullah'ın bölgesel ve küresel aktörlerin dini ve siyasi tercihlerini çok iyi bildiğini göstermektedir. Ayrıca Müslümanların oraya iltica etmesi siyasi ve dini sığınma statüsünü ortaya koymaktadır.

1.1.2. Evlilik

yıl (1618-1648) ve Seksen Yıl (1566-1648) Savaşları, ancak 1648'de Westphalia Barışı antlaşmasıyla son bulmuştur. (Yalçın Alganer, Çağlar Yılmaz, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri", (İstanbul: Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2007), 23/2: 289-292.) Her ne kadar uzun süren ve Avrupa'yı felç eden bu savaşlarda dini saikler, savaşa sebebiyet veren ana etkenler olduğu söylene de Avrupa'daki savaşların asıl nedeni, siyasi hesaplardır.

³² İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Muni' Ebu Abdillâh el-Basri el-Hâşimi, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdu'l-Kadir Ata, (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2012), 1: 198; Casim Avcı, *İslam Bizans İlişkileri*, (İstanbul: Kurtiş Matbaacılık, 2003), 41.

³³ Tirmizî, Ebu İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdulkâfi, Daru İhyai't-Türasi'l-Ârabiyye, (Beyrut 1977), "Fadailu'l-Kur'an", 24; Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî, es-Sünen, thk. Yasir Hasan v.dğr., Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2013, "Sünnet", 9; İbn Mâce, Hafız Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, *Sünen-ü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuad Abdulkâfi, (Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.), "Mukaddime", 13.

Hız. Peygamber'in (sav) strateji geliştirme ve diyalog kurma hedefinden ötürü tüm sosyal vasıtaları kullandığını görmekteyiz.³⁴ Hız. Peygamber'in (sav) bir kısım evliliklerinin bereketinden birçok diplomatik kazanımlar elde edildiği anlaşılmaktadır. Mekke müşriklerinin önderi olan Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evliliği çift yönlü bir diplomasi atağıdır. Şöyle ki Hız. Peygamber, Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Habeşistan kralına iki mektupla göndermiş; mektubun biri davet mesajını taşıırken, ikincisi Ebu Süfyan'ın kızı ile evlenmek için arabulucu olma teklifidir. Nitekim Necaşi ile Ebu Süfyan arasındaki diyalogdan olmalı ki Necaşi arabulucu olmuş ve Ümmü Habibe'yi Hız. Peygamber'e istemiştir. Bu iki mektup Necaşi'nin ikrarıyla kendileri için dokunulmazlık ve dostluk belgesi olmuştur.³⁵ Diğer boyutu ise Mekke müşriklerinin reisi olan Ebu Süfyan'ın bu evlilik vesilesiyle, Hız. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı olan kindar tutumu biraz olsun dinmiştir.³⁶ Nitekim bu evliliğe karşı çıkacağı düşünülen Ebû Süfyan bu evliliği gayet olumlu karşılamıştır.³⁷ Ebu Süfyan bu akrabalık bağıını kullanarak bozulan Hudeybiye Barışı'nı yeniden tesis etmek için Medine'ye geldiğinde Hız. Peygamber'in (sav) evine güven içerisinde girmiştir.³⁸

Aynı zamanda Hız. Peygamber'in (sav), Cüveyriyye bint Haris ile evliliği de diplomatik bir girişimdir. Zira bu evlilikten sonra Hız. Peygamber ile Mustalik kabilesi arasında yeni bir dönem başlanmıştır. Beni Mustalik kabilesi ile aşılmaz görünen düşmanlık bu evlilik ile sona ermiştir.³⁹ Safiye bint Huyey ile evliliği de Hayberli esirlerin serbest bırakılmasını sağlamıştır.⁴⁰

Kaza umresinde Hız. Peygamber'in (sav) Meymune ile evliliği Mekkelilerin düşmanca tavırlarını bir kenara bırakmalarında etkili olmuştur. Nitekim Hız. Peygamber (sav), Mekke'de üç gün kaldıktan sonra, Mekkeliler Huveytib b. Abduluzza'yı sürenin sona erdiğini bildirmek için gönderdiğinde Hız. Peygamber'in (sav) ona verdiği cevap dile getirilen diplomatik girişimi desteklemektedir. Hız. Peygamber: "Aranızda bir evlilik gerçekleştirdim. Sizin için düğün yemeği de hazırladım. Yemeğe gelseniz de bana biraz daha mühlet verseniz."⁴¹ buyurdu. Hız. Peygamber bu evlilik girişimiyle Mekkelilerle iletişim kurmaya çalışmıştır.

³⁴ Hız. Peygamber'in bir kısım evliliğinin uluslararası iletişim yönünden bereketli sonuçlarının olduğunu söyleyebiliriz.

³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 1: 199.

³⁶ Muhittin Akgül, "Hız. Peygamber (s.a.s.)'in evlilikleri üzerine bir inceleme", *Sakarya: EKEV Akademi Dergisi*, 1999, 1/ 4: 97-98.

³⁷ et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihu't-Taberî tarihu'r-rusul ve'l-müluk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, (Kahire: Daru'l-Mearif, 1968), 2: 654.

³⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 923-924.

³⁹ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yasar, *es-Siretu'n-Nebeviyye li İbn İshâk*, thk. Ahmet Ferid, (Beirut: Daru'l- Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 2: 443.

⁴⁰ Muhammed b. Habeş, *el-İslam ve'd-diplomasiyye kıraatiün fi kıyami'l-diplomasiyye fi'l-İslam*, (Devha: Mektebetü'l-Arabi, ts.), 28.

⁴¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 904-905.

1.1.3. Güven mektubu

Mekkelilerin Habeşistan'a hicret etmiş Müslümanların iade edilmeleri için Necaşi'ye bir elçilik heyeti göndermeleri üzerine Hz. Peygamber Bedir Savaşı'ndan hemen sonra, Amr b. Ümeyye ed-Damri'yi oraya gönderip Necaşi'ye Ca'fer ve diğer sahabiler hakkında (güven) mektubu sunmuştur.⁴² Bu mektup İslam tarihinde Hz. Peygamber'in (sav) devletlerarası ilk diplomasi girişimi olarak kayıtlara geçmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in (sav) gerçekleştirdiği bu diplomatik atak Kureyş'in planını bozmuştur.⁴³

1.1.4. Ültimatom (ihtar)

Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali ile verilen diplomatik ultiimatom mesajı, hac ibadetini özünden saptıran, antlaşma ve ahd tanımayan müşrikleri dizginlenmesi ve kutsal değerlere saygı göstermeleri hususunda Mekkelilere gönderilen son diplomatik uyarıdır.⁴⁴ Şurada dikkat çeken bir husus şudur ki Mekke Fethi'nden sonra müşriklerin hâlâ Kâbe'yi uygunsuz bir şekilde tavaf ettikleri görülmektedir. Hz. Peygamber tarafından Mekke'ye Hac Emiri olarak tayin edilen Attab b. Esid, hicretin sekizinci yılında Müslümanlara hac yaptırmıştır.⁴⁵ Hicretin 9. Senesinde Hz. Peygamber hac emiri olarak Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i, tayin etmiştir. Ardından inen Tevbe Süresi'nin ilk dört ayetini hac mevsiminde Mekke'ye gelen Hicaz halkına mesajını duyurmak üzere Hz. Ali (r.a.)'yi diplomatik temsilci olarak görevlendirmiştir.⁴⁶

1.1.5. Antlaşmalar

Diplomatik müzakerelerde antlaşmalara bağlılık, müzakere ve görüşmelerin uygulanmasına esas teşkil eden önemli ilkelerin başında gelmektedir. Hz. Peygamber (sav), bölgesel ve küresel aktörlerle yaptığı antlaşmaları hiçbir zaman bozmamıştır. Zira "İman, ihaneti bağlamıştır, mü'min, ihanet etmez."⁴⁷ Nebevi buyruğun mesajı açıktır, te'vile kabil değildir. Nitekim Yahudiler defalarca ahdini bozdular ama Hz. Peygamber, bozmadı. Müşrikler, on yıllık süreyle imzalanan Hudeybiye Antlaşması'nı daha iki sene geçmeden bozdular.⁴⁸ Fakat Gerek Yahudiler ve gerekse Mekke Müşrikleri, Peygamber'in (sav) antlaşmalara bağlı kalacağını biliyorlardı. Zira Hz. Muhammed (sav),

⁴² Muhammed Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, (Beyrut: Daru'n-Nefais, 1987), 99. İbn İbn Hudeyd, Ebu Abdillah Muhammed b. Ali b. Ahmed, *el-Misbahu'l-mudiy fi kütübü'n-nebiyyi'l-ümmî ve Resûlihi ile mülûki'l-erdî min Arabîyyin ve Acemîy*, thk. Muhammed Âzimuddin, (Beyrut: Alemu'l-Kütüb, 1985), 2: 47.

⁴³ Amr, Uhud Savaşından sonra Müslüman olmuştur. İbn Hacer, Ahmed b. Ali, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Ebu Hacir Muhammed Said Besyûnî, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 4: 285.

⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1044-1045.

⁴⁵ Kettanî, *Nizamu'l-hukümeti'n-nebeviyyeti (et-teratibu'l-idariyye)*, (Beyrut: Şirketu Dari'l-Erkam b. Erkam, 1952), 1: 193.

⁴⁶ Darakutnî, Dârekutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnavudî v.dğr., (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004), 3: 259; Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn, *es-Süneü'l-Kübrâ*, (Beyrut: Daru'l-Marife, 1986), 4: 341.

⁴⁷ Ebû Dâvûd, "Cihad", 167; Abdurrazzak, *el-Musannef*, 5: 298; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 41.

⁴⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 923.

“*Emânete riâyeti olmayanın imanı yoktur, sözünde durmayanın da dini yoktur.*”⁴⁹ İlkesiyle güvenilir olmayı imanla; ahde vefayı ise din ile irtibatlandırmıştır. Böylece Hz. Peygamber, ahde vefaya riayeti, imanın gereği saymış; bireysel, toplumsal ve uluslararası ilişkilerde ahde vefanın gereklerini yerine getirmeyi ve sözünün eri olmayı emretmiştir.

Uluslararası antlaşmaların insanlar üzerinde siyasi, diplomatik, hukuki, ahlaki etkileri ve boyutları vardır. Hz. Peygamber, antlaşmaların hukuki yönünü ile ahlaki boyutunu birbirinden ayırmamış, yapılan antlaşmalara ve yürürlükteki hükümlere bağlı kalmış ve başkalarının da antlaşmaya bağlı kalmasını istemiştir. Bu bağlamda Hudeybiye Barış Antlaşması, Hz. Peygamber’in uluslararası antlaşmalara bağlılık boyutunu göstermesi yönünden dikkatleri celb etmektedir. Bu antlaşmayla Müslümanlarla Mekke Müşrikleri arasında ilişki ve diyalog engeli kalkmış, Medine İslam Devleti, ebedî düşmanı ile güven içerisine girmiştir. Barış ortamının oluşmasıyla insanlar, İslam’ın üstün ahlak ilkeleriyle tanışmış ve böylece İslam dinine akın etmeye başlamışlardır. Artık İslam dini, adım adım bölgeye hâkim olmaya başlamıştır. Bütün bu neticeler görüldükten sonra, Hudeybiye Sulhu için Kur’an’ın: “(Ey Resulüm!) Biz, sana gerçekten apaçık bir fetih verdik!”⁵⁰ ayeti daha iyi anlaşılmaktadır.

Barış antlaşmasından iki yıl sonra Müslümanların sayısı, Hz. Peygamber’in (sav) risaletinden sulh gününe kadar geçen 18 yılı aşkın süre içinde Müslüman olanların sayısından çok daha fazla olmuştur.⁵¹ Umre maksadıyla yola yola çıkan sahabîlerin sayısı 1400 iken,⁵² Bir yıl sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) Mute seferine 3000 kişi göndermiştir.⁵³ İki sene sonra Mekke’nin fethine gidildiğinde bu sayı 10.000 kişiyi bulmuştur.⁵⁴ Mekke fethinden bir yıl sora Tebuk seferine katılan Müslümanların sayısı ise 30.000’e ulaşmıştır.⁵⁵ Nitekim bu neticeleri gören Mekkeliler, Hudeybiye Antlaşması’na bağlı kalmayıp antlaşmayı bozmuşlardır.⁵⁶ Aynı şekilde Benî Kaynuka, beni Nadir ve Kurayza Yahudileri de Medine Sözleşmesine bağlı kalmayıp ihanet etmişlerdir.⁵⁷

Söz verip de ahbine vefa göstermeyenin yeryüzünde hareket eden canlıların en şerlileri oldukları Kur’an-ı Kerim’de açıkça beyan edilmektedir. “Allah katında, yürüyen canlıların en kötüsü kâfir

⁴⁹ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibban b. Ahmed Ebu Hatim et-Temîmi, *es-Sahih*. thk. Şuâyb Arnavudî, (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1993), 1: 423; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19: 376; Ebû Ya’lâ, *Musned*, 5: 246; et-Teberânî, Süleyman b. Ahmet, *Mu’cemu’l-kebir*, thk. Abdu’l-Mecid es-Selefi, (Kahire: Mektebet-u İbn-i Teymiye, 1983), 11: 213; Beyhakî, *Sünenü’l-kubra*, 6: 288.

⁵⁰ Feth, 48/ 1.

⁵¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 854; et-Taberî, *Tarih*, 2: 63.

⁵² Buhârî, “Meğâzî”, 37; et-Teberânî, *Mu’cemu’l-kebir*, 20: 227; Fesevî, Ebû Yusûf Yakub b. Süfyan, *el-Ma’rifetu ve’t-tarih*, thk. Halil Mensur, (Beyrut: Dâru’l Kutubi’l-İlmiyye, 1999), 3: 287.

⁵³ İbn İshak, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2: 504.

⁵⁴ İbn İshak, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2: 521.

⁵⁵ Ya’kûbî, *Tarihu’l-Ya’kûbî*, 1: 387.

⁵⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 919; Ya’kûbî, *Tarihu’l-Yâ’kûbî*, 1: 376.

⁵⁷ İbn İshak, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1: 323; et-Taberî, *Tarih*, 2: 571.

olanlardır. Çünkü onlar iman etmezler. Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın, sonra her defasında hiç çekinmeden ahidlerini bozan kimselerdir.”⁵⁸ Ayrıca, verdikleri kesin sözlerinden vazgeçenler, toplumla olan bağlarını koparanlar, yeryüzünde barışı ve salahlı bırakıp bozgunculuğu, fesadı ve anarşiyi karakter haline getirenler tamamen hüsrana uğrayıp kaybedenler olarak nitelendirilmektedir.⁵⁹ Yüce Allah, ahde vefaya uygun hareket etmeyi dinin temel ilkelerinden saymış ve yaptıkları antlaşmaya sadık kalanlara büyük ödüller vaat etmiştir. “Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.”⁶⁰

Günümüzde de uluslararası ilişkilerin barış içinde devamını temin açısından uyulması gereken zorunlu ilkelerden birisi de antlaşmalara bağlılık ilkesidir. 1969 Viyana Sözleşmesi 26. maddesi gereğince Ahde vefa ilkesi, uluslararası hukuk sisteminde antlaşmalara bağlılık konusunda varlığı tartışılmaz bir ilkedir. Ancak uluslararası hukuk kaynakları açısından örf-adet niteliği olan hukuk normları arasında yer almaktadır.⁶¹ Batı’da ahde vefa /antlaşmalara bağlılık ilkesinin evrensel bir ilke haline gelmesi ancak Viyana Sözleşmesi’yle sağlanmışken Hz. Peygamber ahde vefayı, dinin evrensel bir ilkesi haline getirmiştir.

2. Elçiler

Arapçada se-fe-re- kelimesinden müştak olan sefir (elçi) kelimesi; açık olmak, açıklığa kavuşmak, doğmak, aydınlatmak, ışıdamak, örtüyü kaldırmak ve iki toplum arasında arabulucu olma gibi anlamlara gelmektedir.⁶² Ayrıca elçi, toplumlar arasında cereyan eden iletişimsizliği/soğukluğu ortadan kaldıran ve aralarında samimiyet ortamını oluşturan kişi anlamına da gelmektedir.⁶³ İstilahi anlamı ise, uluslararası ilişkilerde kendi devletini diğer devletler nezdinde temsil eden diplomatik kişidir.⁶⁴

2.1. Diplomatik Dokunulmazlık

Çağdaş uluslararası hukukta diplomatik temsilciler dokunulmazlık hakkına sahip bulunmaktadırlar. Diplomatik dokunulmazlık diplomatların ev sahibi ülkenin mahkemelerinde yargılanmadan muaf tutulması durumudur. Batıda diplomasinin kurumsallaşmasından beri

⁵⁸ Enfâl, 8/55-56.

⁵⁹ Bakara, 2/ 27.

⁶⁰ Fetih, 48/10.

⁶¹ Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, (İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2012), 1: 140-141.

⁶² Zebidî, Muhammed b. Muhammed b. Abdu'r-Razzak el-Hüseyni, *Tâcu'l-ârus min cevahiri'l- kamus*, thk: Mecmua', (Riyad: Daru'l- Hidaye, 2000), XII, 39-41; Ali b. el-Mutarrazî, Ebu'l-Feth Nasru'd-Din b. Âbdi's-Seyyid, *el-muğrib fi tertibi'l- mu'rib*, thk. Mahmud Fahurî, Abdu'l-Hamid Muhtar, (Halep, Mektebet-u Usabe b. Zeyd, 1979), 1: 398.

⁶³ Rağib el-İsfahanî, Ebu'l-Kasım Hiseyin b. Muhammed, *el-Müfredat fi ğaribi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Halil, (Beyrut: Daru'l- Ma'rife, 2010), 239.

⁶⁴ İbrahim Mustafa, Hamid Abdulkadir, Ahmed Hasan Zeyyad, Muhammed Ali Neccar, *el-Mu'cemu'l- vasit*, (Kahire: Daru'd- De'va, 1972), 482.

devletlerarasında karşılıklı olarak gönderilen elçilerin dokunulmazlığını ihlal, gayrı meşru olarak görülmektedir.⁶⁵ Batı'da 1961 Viyana Sözleşmesi'ne kadar diplomatik dokunulmazlık hukuku olsa da hukuki normları olmadığı için hoş gitmeyen sebeplerden dolayı diplomatların öldürüldüğü vakidir.⁶⁶ Bu durum genelde devletlerarasında savaş çıkması veya ilişkilerin gerilmesi durumunda yaşanmıştır.

1961 Viyana Sözleşmesi'yle hukuki bir zemin bulan diplomatik dokunulmazlığın uluslararası arenada menfi tesirleri de olmuştur. Nitekim Bu dokunulmazlık sebebiyle casusluk faaliyetleri yoğun bir şekilde büyükelçiliklerde yürütülebiliyor.⁶⁷ Ev sahibi ülke casusluk yapanları tespit ederse yargılayamaz. Sadece sınır dışı edebilir. Bu bağlamda Diplomatik paket dokunulmazlığı çok dikkat çekicidir. Diplomatik paket, devletlerarasında gönderilen kapalı paketlerdir. Viyana Sözleşmesi 27. Maddesinin 3. bendine göre bu paketler açılmaz, aranamaz ve el konulamaz.⁶⁸ Bu paketler adından anlaşıldığı gibi küçük gönderilerden dev tır ve gemi yüklerine kadar farklı boyutlarda olabilmektedir. Diplomatik paketler kötü kullanıma her zaman açıktır. Fakat ne kadarının kötü amaçlı kullanıldığını tespit edemeyiz. Çünkü bu paketler gizlidir. Kaşıkçı cinayetinde görüldüğü gibi diplomatik paketlerin dokunulmazlığı nedeniyle silah ve uyuşturucu madde gibi yasa dışı malların bu yolla sınırları aştığını tahmin edebiliriz.⁶⁹ 1961 Viyana Sözleşmesi'nde bir nevi kötü niyet taşıyan ülkelere bir kapı aralandığını söyleyebiliriz.

Buna karşılık Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik münasebetlerinin dini ve ahlaki unsurlarla uyumlu olduğunu anlaşılmaktadır. Hukuki zemin ile dini ve ahlaki zemim birleştirilmiştir. Hz. Peygamber'in ilişkilerinde ise diplomatik dokunulmazlık tarihe geçmiş olan "elçiye zeval yoktur" veciz sözüyle kurumsallaşmıştır. Hz. Peygamber ülkeler arasında antlaşmayı sağlayan diplomatik temsilcilere dokunulmazlık hakkı tanımış ve dokunulmazlıklarını hukuki bir zemine oturtmuştur.

Bu ilkeye düşman tarafından herhangi bir halel gelmemesi için şaibelere neden olacak her türlü davranıştan kaçınmıştır. Ebu Rafi' Mekke müşriklerinin elçisi olarak Medine'ye gelmiş, Hz. Peygamber (sav)'i görünce Müslüman olmuş, Medine'de kalma isteğine rağmen diplomatik temsiliyet ve antlaşma gereği Hz. Peygamber onu Mekke'ye geri göndermiştir.⁷⁰ Burada Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik ilişkilerinde elçi dokunulmazlığı ve antlaşmalara bağlılık hususunda gösterdiği hassasiyet oldukça dikkat çekicidir.

⁶⁵ Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevehouse, *Uluslararası ilişkiler*, çev: Haluk Özdemir, (Ankara: BB101 Yayınları, 2015), 345.

⁶⁶ Goldstein, Pevehouse, *Uluslararası ilişkiler*, 346.

⁶⁷ Diylemi Amal, *et-Tanzimu'l-kanuni ed-düveli li'l-alakati'd-diplomasiyye*, (Cezayir: el-Mektebetü'l-Kanuniyye, 2012), 143-144.

⁶⁸ el-Acrumî, *ed-Diplomasiyye*, 117; Şinasi Kara, *Uluslararası Politika*, (İstanbul: Met/Er Matbaası, 1989), 343.

⁶⁹ Goldstein, Pevehouse, *Uluslararası ilişkiler*, 347.

⁷⁰ Ebû Dâvûd, "Cihad", 162; İbn Hibbân, *es-Sahih*, 11: 233; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39: 282; et-Teberânî, *Mu'cemu'l-kebir*, 1: 323. (إني لا أخيس بالعهد ولا أخيس البرد ولكن أرجع فإن كان في قلبك الذي في قلبك الآن فارجع)

Hz. Peygamber elçilerin dokunulmazlığına hukuki bir güvence tanımış ve dönemin henüz Müslüman olmayan kabileleri dahi bu güvenceden haberdar olmuşlardır. Hz. Peygamber'in (sav) elçilere hukuki güvence sağladığının açık ispatı Tâiflilerin telkini üzerine Hz. Hamza'yı şehid eden Vahşi b. Harb'in, Tâif heyeti içinde elçi sıfatıyla Hz. Peygamber'in (sav) huzura çıkmasıdır.⁷¹ Tâifliler, İslam'ı kabul ettikten sonra Şam'a, Yemen'e yahut bunlara benzer bir şehre kaçmaya çalışan Vahşi b. Harb'e (korkma sen de git), Resûlullah hiçbir elçiyi ürkütmez demişlerdir. O da elçi heyetiyle beraber yola çıkarak Hz. Peygamber'in (sav) huzuruna çıkmıştır.⁷² Burada dikkat çeken husus şudur ki Hz. Peygamber'e düşmanlıklarıyla öne çıkmış Taiflilerin, elçilerle gitmesi halinde kendisine dokunulmayacağına garantisini vermeleridir.

Meşruyeti olmayan Müseylemetü'l-Kezzab'ın göndermiş olduğu iki elçi de diplomatik temsilcilik vasfı gerçekte olmamasına rağmen Hz. Peygamber elçinin dokunulmazlık ilkesine gelebilecek hâle ve şaibeden dolayı onlara dokunmamıştır.⁷³ Bu fiili durumdan hareketle Abdullah b. Mes'ud şöyle demiştir: “Elçiler öldürülmez ilkesi (sürekli) geçerli olan bir sünnet (devletsel uygulama/değişmeyen ilke) hâline geldi.”⁷⁴

Amir b. Sasaâ heyetinden Amir b. Tüfeyl ile Erbed b. Rabi' Hz. Peygamber'in (sav) huzuruna çıkıp uygunsuz tekliflerde bulunarak diplomatik temsile uygun olmayan bir davranış sergilemelerine rağmen Hz. Peygamber onların diplomatik konumu itibarıyla ona ve arkadaşına dokunmamıştır.⁷⁵ İslam'da elçilerin hukuki dokunulmazlık güvencesi olduğu için Hz. Peygamber (sav), haddi aşan bu şahsa ceza vermemiştir. Hz. Peygamber'in (sav) elçinin dokunulmazlığı konusuna -devletlerin uluslararası hukukta bugün bile ulaşamadıkları- büyük bir itina gösterdiğini anlamaktayız. Buna karşın o dönemin devletlerinde bu ilkeli duruşu göremiyoruz. Zira Haris b. Ümeyr el-Ezdî, Bizans'a bağlı Gassânîlerin arazisinden geçerken yakalanmış, reisleri Şurahbil b. Amr tarafından uluslararası hukukta elçinin dokunulmazlık ilkesi ihlal edilerek şehit edilmiştir.⁷⁶ Hz. Peygamber (sav), kendi elçisi öldürüldüğü halde düşman elçisine aynı muamelede bulunmamıştır. Nitekim Hz. Peygamber (sav), Tebuk'te iken gelen Bizans elçisine, “Şüphesiz senin üzerimizde hakkın vardır, zira sen elçisin, eğer yanımızda sana verebilecek bir hediye bulunsaydı onu sana verirdik, bizler azığı

⁷¹ Bûharî, “Meğazî”, 2r.

⁷² İbn Hibbân, *es-Sahih*, 15: 483; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 480; *Müsnedü't-Teyâlisî*, 2: 650. (وقيل له : إنه لا يبيع الرسل)

⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25: 366; Beyhakî, *es-Süneü'l-Kübrâ*, 9: 211.

⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6: 306; et-Teyâlisî, *Müsned*, 1: 202. (فمضت السنة أنَّ الرُّسُلَ لَا تُبَاعُونَ)

⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 1: 236; İbn Kayyim el-Cevzîyye, Şemsuddin ebi Abdillâh Muhammed b. Bekr, *Zadu'l-meâd fi hedyi hayri'l-ibad*, thk. Şuayb Arnavutî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998), 3: 604.

⁷⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 2: 98; Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber (s.a.s.)'in altı orijinal diplomatik mektubu*, çev: Mehmet Tazgan, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2013), 127.

tükenen yolcularız.”⁷⁷ demiştir. Diğer taraftan Hz Muhammed (sav), elçisinin hakkını korumuştur. Elçisini öldürenlere karşı savaş ilan etmiştir.⁷⁸

Orta Çağ'dan 15. yüzyıla kadar Batı'da diplomatik temsilcilerin dokunulmazlık hakkına fazla dikkat edilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim uluslararası hukuk tarihçisi Ernest Nys, Orta Çağı tasvir ederken diplomatik temsilcilerin güvenliklerinin sağlanmasının hukuki bir dayanağının olmadığını, sadece verilen bir söze göre şekillendiğini, bu emanı veren kişinin ölmesi durumunda ise diplomatik dokunulmazlık hakkının da sona erdiğini dile getirmektedir.⁷⁹ Bu tespit, Orta Çağ'da Batılı devletlerde elçilik hukukunun genel durumunu göstermesi bakımından kayda değerdir.⁸⁰

2.2. Elçilerin Seçimi ve Temel Kriterleri

Hz. Muhammed (sav)'in devletsel/idari olarak ortaya koyduğu yönetim ilkeleri, bize atamalarda görevin ehil kişilere verilmesi temel prensibini hatırlatmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber (sav), Mekke Fethi'nde henüz Müslüman olmamış Osman b. Talha'yı çağırarak Kâbe'nin anahtarlarını ona vermiştir.⁸¹

Hz. Peygamber, elçileri, gönderdiği bölgenin durumuna göre seçmiştir. Mektupları götüren elçiler özenle seçilmişlerdir.⁸² Hz. Peygamber (sav) İslam'ın evrensel ilkelerini, insanlara daha iyi bir şekilde ulaştırmak için Selman Farisî, Bilal Habeşî, Sudan asıllı Mikdâd el-Esved ve Süheyb-i Rûmî gibi yabancı kökenli sahabileri özel eğitime almış; imkân dâhilinde dış kabile ve devletlere elçileri kendi dillerinden seçmiştir.⁸³ Arapların nezdinde geçmişten gelen diplomatik bir kültür elbette vardı. Arap atasözündeki şu veciz ifade, bu durumu ortaya koymaktadır. “Bir yere elçi gönderme ihtiyacı hissettiğin zaman hâkimi elçi et, ona emir verme; kötü elçi mâbeyni bozar.”⁸⁴ Çünkü hikmetli konuşma ve hikmetli davranış modeli başkalarını etkilemede güçlü bir etkendir.

Hz. Peygamber, Hudeybiye'de Mekke müşriklerinin gönderdiği heyetin içerisinde Süheyli'yi görünce barış olacağına müjdesini vermiştir.⁸⁵ Kayser'e gönderilen Dihye, güzel fiziki yapısıyla

⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 24: 418. (ان لك حقا وإنك لرسول، فلو وجدت عندنا جائزة جوزناك بما، انا سفر مرمولون)

⁷⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 2: 97.

⁷⁹ Ahmet Yaman, *İslam hukukunda uluslararası ilişkiler*, (Ankara: Fecr Yay., 1998), 211.

⁸⁰ Topcuoğlu, Günümüz uluslararası hukuk ile mukayeseli Hz. Peygamber döneminde diplomatik dokunulmazlıklar”, 165.

⁸¹ Süheyli, Ebu'l- Kasım Abdu'r-Rahman b. Abdullah b. Ahhmed b Ebi'l-Hasan es-Süheyli, *Ravzu'l-unf fi tefsiri's-sireti'n-Nebeviyyeti li İbn Hişâm*, thk. Abdullah el-Miñşavî, (Kahire: Daru'l- Hadis, 2008), 4: 187; el-Halebî, 3: 210; Safiyyu'r-Rahman Mubarekfuri, *er-Rahiku'l-mahtum*, (İskenderiyye: Daru ibn-i Haldun, 2010), 325.

⁸² Elçiler, tam boylu, dolgun vücutlu; sır tutan, ince sözlü kişilerden seçilirdi. İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül- mülük*, 34-35.

⁸³ İbn Hudeyd, *e-Misbahu'l-Mudiyy*, 1: 194; Kâdî İyâz, Ebu'l-Fazl, *eş-Şifa bi't-te'rifi hukuki Mustafa*, (Beyrut: Daru Kütübü'l-İlmiyye, 2012), 315.

⁸⁴ İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül- Mülük*, 31; Taştûşî, *mukaddimetü fi'l- alakati'd-devliye*, 217. (مغير السوء يفسد البين) (فأرسل حكيمًا ولا) (إذا كُنت في حاجة فمرسلًا * فأرسل حكيمًا ولا) (توصيه)

⁸⁵ Vakidî, *Meğâzi*, 2: 604.

darbimesel olmuş ve vahiy sürecinde birçok defa vahiy meleği onun suretinde gelmiştir.⁸⁶ Dış seyahatlerde birçok defa İran'a giden ve o bölgeyi çok iyi bilen Abdullah, Kisra'ya⁸⁷ elçi olarak gönderilmiştir.⁸⁸

2.2.1. Yeterlilik

Bundan maksat, barış ve savaş hâlinde diplomatik kabiliyet ve yetenektir. Burada öne çıkan; bilgi, beceri, genel kültür, zekâ, önsezi, feraset, hitabet, ani karar verme kabiliyeti, sabır ve cesarettir.⁸⁹ Elçinin bu üstün vasıfları ve yetenekleri diplomatik kültür ve tecrübe gereği civar ülkelerin hükümdarları nezdinde temsil ettiği ülkenin devlet başkanının meziyetlerini de yansıtmış olmaktadır.⁹⁰ Bütün elçiler, diplomatik yeterlilik vasfına sahiptirler. Hepsisi de gönderildikleri devletin resmi dilini biliyorlardı.⁹¹ Nitekim Hz. Peygamber'in gönderdiği elçilerden Hatib b. Ebî Beltea diplomatik kültür ve becerisinden dolayı Mukavkıs'ı kendisine hayran bırakmıştır.⁹² Amr b. Ümeyye ed-Damrî de Necaşi karşısında, Dihye el-Kelbî de Kayser karşısında gayet belîğ bir şekilde diplomatik temsil yeteneklerini ortaya koymuşlardır.⁹³ Yusuf Has Hacip elçinin yeterliliğini şu beytinde ne güzel ifade etmiştir: "Elçi her şeyden önce çok akıllı, temkinli ve söylenenleri çok iyi kavrayacak nitelikte bir yeteneğe sahip olmalıdır. Elçi bütün erdemleri kendisinde toplarsa saygınlık kazanır. Kim erdem ile elini uzatırsa yüce dağlar bile başlarını eğer."⁹⁴

2.2.2. Öz Güven-Cesaret

Diplomatların ve siyaset adamlarının ülkelerini muhataplara karşı tam olarak temsil edebilmeleri için şüphesiz öz güvene sahip olmaları gerekir. Gönderilen elçiler, temsil kabiliyeti olan sahabilerden seçilmiştir.⁹⁵ Elinden hiçbir şey gelmeyen yeteneksiz kişileri, Allah, zemmetmiştir.⁹⁶ "Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şey beceremez ve efendisinin üstüne bir yükür. Onu nereye gönderse bir hayır getiremez. Şimdi bu adamlar, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit

⁸⁶ İbn İshâk, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 2: 409.

⁸⁷ Kisra ismi bütün Fars kralları için kullanılan ortak bir isimdir. (Ya'kûbî, Ahmed b. Ebi Ya'kub b. Ca'fer b. Vehb, *Tarihu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdu'l-Emir, (Beirut: Daru kütübî'l-İlmiyye, 2010), 1: 222.). Burada anılan Kisra'nın ismi ise Ebrevîz b. Hüzmüz Enuşirvan'dır. Ebrevîz kelimesi, Rumlara karşı zafer kazanmasından dolayı muzaffer manasında ona isim olmuştur. (el-Kelâî, Ebu'r- Rabî, Süleyman b. el-Kelaî el-Endülüsî, *el-İktifâ bima tazammenehu min meğazî resûlillah ve's-selâsetü'l-hulafa*, thk. Muhammed Kemaluddin İzzuddin Ali, (Beirut: Alemü'l-Kütub, 1997), 2: 386.

⁸⁸ Ahmed b. Zeynî Dehlan, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, (Haleb: Daru'l-Kalemu'l-Arabî,1996), 3: 62.

⁸⁹ İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül-mülük*, 40.

⁹⁰ İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül-mülük*, 44.

⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 1: 198.

⁹² Halebî, Ali b. Burhaneddin, *Siretü'l-Halebî*, thk. Ahmed Tu'me el-Halebîyye, (Beirut: Daru'l-Ma'rife, 2012), 3: 444.

⁹³ Süheyli, *Ravzu'l-unf*, 4: 388.

⁹⁴ Yusuf Has Hacip, *Kutadgu Bilig*, haz. Yaşar Çağbayır, (Ankara: TDV Yayınları, 2015), 106-107.

⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 1: 198

⁹⁶ İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül-mülük*, 45.

olur mu?”⁹⁷ Görevi icra ederken kalben mutmain olan ve onu başarı ile gerçekleştireceğine inanılan kişilerden seçilmiştir.⁹⁸ Bazı şairlerden şöyle nakledilmiştir:

Yeteneksiz ve yetersiz olduğunu düşünen bir elçinin başarması nadirdir.

Zira hesaplaşmadan önce kendisini ümitsizliğe sevk eder.

Başarılı elçi, muvaffakiyeti kalben içselleştirir

Böylece zor meseleleri kolay kılar.⁹⁹

2.2.3. Güzel Ahlak ve Özgeçmiş

Beğenerek ve özenerek örnek alınan kişilere rol model denilmektedir.¹⁰⁰ Rol modeller, kişisel ve toplumsal değerlerin gelişmesinde, değişmesinde iyi veya kötü yönden büyük bir etkiye sahiptirler. Kişiler ve toplumlar, genelde kendilerine rol model olacak kişileri belirlemeye çalışırlar.¹⁰¹ Kötü rol modeller insanları doğru yoldan saptırabilirler. Bundan dolayı gerek bireysel gerek ulusal ve gerekse evrensel ölçekte daha çocukken bulunduğu toplumda rol model olan¹⁰² Hz. Muhammed’in (sav) ilkelerini insanlara ulaştıracak kişinin İslam’ı en mükemmel yaşayan olacak ki şahsında İslam’ı temsil edebilsin.

Nitekim Habeşistan’a gönderilen Cafer, fiziki ve ahlaki olarak Hz. Peygamber’e en çok benzeyendi. Hz. Peygamber’in (sav), Muaz’ı ve Ebu Musa’yı Yemen’e gönderirken yaptığı tavsiye, elçinin taşınması gereken güzel meziyetleri gözler önüne sermektedir. Şöyle emir vermiştir: “Müjdeleyin, nefret ettirmeyiniz; kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Uyumlu olunuz; geçimsiz olmayınız.”¹⁰³ Görüldüğü gibi Hz. Peygamber (sav), insanların bu yeni dine iştiaak duyup Müslüman olmaları için gönderdiği elçilerine yaşayarak model olmalarını öğütlemiştir. Bu bağlamda hakîmlerden biri şöyle demiştir: “Mektup, devlet başkanının eli, elçisi de onun dilidir.”¹⁰⁴ “Elçi utanma duygusu taşınmalıdır. Sakin ve nazik olmalıdır. Hayâdan yoksun insan, küstah ve adi olur.”¹⁰⁵

2.2.4. Fiziksel Özellikler

Elçilerin ilk görüntüsü karşı tarafı olumlu veya olumsuz anlamda etkileyen en önemli faktördür. Güzel suret ve güzel fiziki kalıp sahibi olan “Dihye” bundan ötürü seçilmiştir. Hz.

⁹⁷ Nahl,16/ 76.

⁹⁸ İbn’ül-Ferra, *Rüsül’ül-mülük*, 45.

⁹⁹ İbn’ül-Ferra, *Rüsül’ül-mülük*, 45-46.

¹⁰⁰ Reece, Barry L., Reece, Monnique, *Etkili insan ilişkileri, bireylerarası ve örgütsel uygulamalar*, çev: Burcu Ural, Gençlik ve Spor Bakanlığı, (Ankara: Elma Teknik Basım Matpaacılık, 2018), 409.

¹⁰¹ Barry L., Monnique, *Etkili insan ilişkileri*, 126.

¹⁰² İbn İshâk, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, 1: 155.

¹⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 32: 472. Ayrıca bk. Ebû Âvane, *Müsned*, 4: 215; Ebû Yâ’lâ, *Müsned*, 13: 306.

¹⁰⁴ İbn’ül-Ferra, *Rüsül’ül- Mülük*, 30.

¹⁰⁵ Yusuf Has Hacip, *Kutadgu bilig*, 107.

Peygamber (sav), "Bana bir ulak gönderdiğiniz zaman, güzel yüzlü ve güzel isimli olanı gönderiniz."¹⁰⁶ buyurmuştur. Eflatun'a sormuşlar: Hangi elçi görevini daha iyi yerine getirir? O da cevaben: "Güzel yüzlü ve ferasetli elçi."¹⁰⁷ diye tanımlamıştır.

2.2.5. Diksiyon

Hz. Peygamber'in (sav) yönetiminde elçiler; anlayış derinliği olan, dili tatlı, fesahati etkili ve hasmı ikna kabiliyeti yüksek olan, güzel konuşan, meramını açıklayabilen ve söylediklerini özetleyebilen kimselerden seçilirdi.¹⁰⁸ Şu husus bir gerçektir ki "Elçinin işi hep söz ile olur. Onun sözü pamuk gibi yumuşak, şeker gibi tatlı olmalıdır."¹⁰⁹ Hakîmlerden nakledilmiştir ki, üç şey üç şeyin kıymetine delalet eder:

Hediye, hediye verenin kıymetini;

kitap, yazarının;

elçi de temsil ettiği devlet başkanının değerini ortaya koymaktadır.

Yine hükemâdan şöyle aktarılmıştır ki bir devleti temsil eden elçi, o devlet başkanının görüşü mesabesinde; mektubu da aklının tercümanıdır.¹¹⁰

Öngörülü ve keskin zekâlı Ebu Beltaa, Mükavkıs'ı kendisine hayran bırakmıştır. Konuşmasının konuyla ilgili kısmını aktarmak istiyoruz. Ebu Beltaa ona şöyle seslenir: And olsun ki Hz. Musa'nın Hz. İsa'yı müjdelemesi ne ise Hz. İsa'nın Hz. Muhammed (sav)'i müjdelemesi de odur. Bizim seni Kur'an'a davet etmemiz, senin Tevrat ehlini İncil'e çağırman gibidir... Biz seni Mesih'in dininden vazgeçirmiyor, o dinin gereğini yerine getirmeni istiyoruz.¹¹¹ Hz. İsa hakkında dile getirdiği bu hakikatler üzerine Mükavkus kendisine: "Sen hakîmsin, hakîmin yanından gelensin"¹¹² demiştir.

Elçilerin nutuk ve kabiliyetinin önemi, Mekke müşrikleri sefiri olan Amr b. As'ın Habeşistan Kralı'nın huzuruna çıkıp -Cafer'in veciz konuşması karşısında- Necaşiyi ikna edememesi ve emellerine ulaşmadan yenik olarak Mekke'ye dönmesiyle ortaya çıkmıştır.¹¹³

¹⁰⁶ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, 17: 522.

¹⁰⁷ İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül-mülük*, 60.

¹⁰⁸ İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül- Mülük*, 33; Kettânî, Muhammed Abdu'l-Hay, *Nizamu'l- hukumeti'n-Nebeviyye*, (Beyrut: Şirketu Dari'l-Erkam b. Erkam, 1952), 1: 173; en-Neddaf, Muhammed Zekeriyya, *Ahlaku's-siyase li'd-devleti'l-islamiyyeti fi'l-Kur'an ve's-sünne*, (Dimeşk: Daru'l-Kalem, 2006), 478.

¹⁰⁹ Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*, 107-108.

¹¹⁰ İbn'ül-Ferra, *Rüsül'ül-mülük*, 38.

¹¹¹ Kelâî, *el-İktifâ*, 2: 393-394; İbn Seyyidi'n-Nas, *Uyunu'l-eser*, 2: 350-351.

¹¹² Dehlan, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 3: 67. (انت حكيم جاء من عند حكيم)

¹¹³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 295-299.

2.2.6. Tarihi ve Coğrafi Bilgi

Bir ülkenin başka bir ülkede kendisini temsil eden elçilerinin gittiği ülkeyle ilgili tarihi ve coğrafi bilgiyi iyi bilmesi devletlerarası ilişkilerde daha sağlam ve etkin iletişim kurulmasına sebep olabilmektedir. Çünkü tarihi ve coğrafi bilgi atmosferimizde farklı kültürleri tanımak, onların yaşam tarzlarından haberdar olabilmek açısından önemli bir vesiledir.¹¹⁴ Ülkeler arasında ortak bir yaşam kültürü oluşturabilmek için tarihi ve coğrafi bilgilere sahip personelin olması bu noktada önemli bir rol oynayacaktır.

Hz. Resûlullah (sav), hangi elçi hangi devlete daha önce gitmiş veya o ülkenin dilini bilmişse onu seçerdi.¹¹⁵ Hz. Peygamber'in (sav) Abdullah b. Huzafe es-Sahmî'yi elçi olarak İran'a göndermesinin temel sebeplerinden biri de şüphesiz onun Farsçayı bilmesidir.¹¹⁶

2.3. Elçilere Karşı Muamele

Uluslararası ilişkilerde kendi ülkesini temsil eden elçiler ile ilgili Arap kültüründe köklü bir geçmişin var olduğu bilinmektedir. Özellikle İslamiyet'in gelmesiyle birlikte Müslüman Araplar, elçi hukukuna büyük önem vermişlerdir. Elçinin dokunulmazlığı hukuki bir zemine oturtulmuştur.¹¹⁷ Hz. Peygamber (sav) yabancı elçileri karşılamada büyük bir itina göstermiş, onları günlerce ağırlamış, onlarla ilgilenmiş ve onlara çeşitli ikramlarda bulunmuştur.¹¹⁸

Küresel ve bölgesel merkezlerden Medine'ye İslam tarih kitaplarında "Senedü'l-Vufud" denilen heyetlerin akın akın geldiği dönem başlamıştı.¹¹⁹ Hz. Peygamber gelen heyetlerle uzun uzun sohbetler yapmış, heyetler yurtlarına dönecekleri zaman onlara çeşitli hediyeler sunmuş ve can güvenliklerini sağlamıştır.¹²⁰ Bu da gelen heyetlere verilen değer bir göstergesidir. Gelen elçi ve heyetlere diplomatik temsile uymayan bir teklifte bulunsalar bile onlara müdahale edilmemiş, onlara uygun bir şekilde cevap verilmiştir. Beni Uzre heyeti, Hz. Peygamber (sav)'i cahiliye selamıyla selamladıkları hâlde Hz. Peygamber: " *Merhaba, hoş geldiniz*", buyurmuş, neden İslam selamını vermek yerine cahiliye selamını tercih ettiklerini sormuştur.¹²¹

¹¹⁴ Ali Osman Kocalar, Hilmi Demirkaya, "Coğrafya Öğrenmek Niçin Önemlidir? Lise Öğrencilerinin Algıları", Erzurum: *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2014: 19/ 32, 126.

¹¹⁵ en-Neddaf, *Ahlaku's-siyase*, 484.

¹¹⁶ İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdullah, *Tarihu Medineti Dimeşk*, thk. Ömer b. Ğarame el-Amravî, (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1998), 27: 357.

¹¹⁷ en-Neddaf, *Ahlaku's-siyase*, 484.

¹¹⁸ İbn Sa'd, gelen heyetlerle ilgili verdiği bilgilerde genelde her heyete hediye verildiğinden bahsetmektedir. İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-Kubra*, 1: 238-840.

¹¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubra*, 1: 222.

¹²⁰ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubra*, 1: 238.

¹²¹ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubra*, 1: 250.

Hz. Peygamber dış ilişkilerinde diplomatik temsilcilerin özel statüsüne itina göstermiştir.¹²² Herhangi bir sebeple bu ilkedен vazgeçmemiştir. Nitekim diplomatik bir konuları olmadığı hâlde sadece şeklen diplomatik temsilci olduklarından Vahşi b. Harb'a ve Müseyleme'nin iki elçisine dokunulmamıştır.

Sonuç olarak Hz. Peygamber ile dönemin devletlerinin diplomatlara yaklaşım tarzını mukayese ettiğimizde Hz. Peygamber'in (sav) yukarıda dile getirilen ilkeli ve hüsnü muamelesine karşılık, Hz. Peygamber tarafından gönderilen elçiler pek de iyi karşılanmadılar. Sâsânî Şahı Ebrevîz b. Hüzmüz, gönderilen davet mektubu, adetlerine uygun olmadığından, yani şahların isimleriyle başlanmadığından mektubu yırtıp elçiye hakaret etmiş;¹²³ Suriye'de hâkim olan Gassânî Reisi, gelen elçiye ve gönderilen mektuba hiddetlenerek Müslümanlara saldırı için hazırlık yapmış,¹²⁴ Basra'ya gönderilen elçi, Bizans himayesinde bulunan Basra Emiri tarafından şehit edilmiştir. Nitekim Gassânîler'in bu saldırgan tutumlarından dolayı Mute Seferi düzenlenmiştir.¹²⁵ Gönderilen elçiler, küçük düşürücü muamelelere maruz kalmış hatta şehit edilmişken; Hz. Peygamber (sav), gelen elçilere aynı şekilde muamele etmemiş; onlara iltifat etmiş, hâl hatırlarını sormuş ve onlara hediyeler vermiştir. *Elçiye zeval yoktur* ilkesini hukuki bir zemine oturtmuştur.

2.3.1. Karşılama Ağırhlama Uğurlama

Hz. Peygamber gelen elçileri Medine mescidinde "üstüvanetu'l-vüfud" (heyetler sütunu) adı verilen yerinde karşılar ve onlarla görüşmeler yapardı. Hz. Peygamber (sav), kendisine gelen elçilerin diplomatik temsilci olmaları münasebetiyle, getirmiş oldukları mektupları okutur, dostluğun bir işareti olarak hediyelerini kabul eder, onlarla yakından ilgilenirdi.¹²⁶ Hz. Peygamber (sav) elçileri kabul merasiminde özel kıyafetler giymiştir.¹²⁷ Hz. Peygamber (sav) gelen heyetlere çeşitli argümanları kullanarak iletişim kurmuş, onlara iltifat etmiştir. Mesela, Adnan soyundan gelen Amir b. Sa'saa heyeti geldiğinde "Siz kimsiniz?" diye sormuştu. Onlar "Biz Amir b. Sa'saa oğullarıyız;" deyince, "Hoş geldiniz, siz bendensiniz ben de sizdenim".¹²⁸ diyerek kulağa hoş gelen bu ifadelerle onları onurlandırmıştır.

Hz. Peygamber (sav) Medine'ye gelen elçileri evinde ağırhladığı gibi onları mescit yanında kurulan çadırlarda veya sahabeden bu iş için uygun olanların evlerinde de konuk ederdi.¹²⁹ Hz.

¹²² Ali Aslan Topcuoğlu, "Günümüz uluslararası hukuk ile mukayeseli Hz. Peygamber döneminde diplomatik dokunulmazlıklar", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 12/37, Erzurum, 2008, 167.

¹²³ et-Taberî, *Tarih*, 2: 657-658; el-Kelâî, *el-İktifâ*, 2: 386-387.

¹²⁴ el-Kelâî, 2: 407.

¹²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 2: 97; Hamidullah, *Hz. Peygamber (s.a.s.)'in altı orijinal diplomatik Mektubu*, 127-128.

¹²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 1: 238.

¹²⁷ Kandahlevî, Muhammed Yusuf, *Hayatu's-Sahabe, thk. Beşşar Âvrad, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999), 3: 532-533.*

¹²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 1: 236.

¹²⁹ Müslim, *Fiten*, 119; İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, 1: 254.

Peygamber (sav) gelen Habeşistanlı heyeti bizzat ağırlamış ve onlara ikramda bulunmuştur. Sahabiler, Ya Resûlullah! “*Siz emredin onları biz ağırlayalım*” dediklerinde Hz. Peygamber, “*Onlar benim ashabımı ağırladılar. Onlarla bizzat ben ilgileneceğim*”¹³⁰ buyurmuştur. Ayrıca Ferve b. Amr, Ramle binti Haris, Ebu Eyyub el-Ensârî, Mikdad gibi sahabilerin evlerinde de birçok heyet ağırlanmıştır.¹³¹ Zaman zaman heyetler Mescid-i Nebî'nin avlusunda kurulan çadırlarda ağırlanırdı.¹³² Elçilerin din ve vicdan özgürlüğüne saygı gösterilirdi. Necranlı Nasranî temsilcilerinin Mescid-i Nebî'de kendi dinlerinin esaslarına göre ibadet etmelerine müsaade edilmiştir.¹³³

Hz. Peygamber (sav), kendi görüşünü beyan etmeden önce heyetlerin görüş ve taleplerini dikkatle dinlemiş ve İslam'a girme hususunda bir zorlamaya başvurmamıştır. Örneğin bir gün Arap kabilelerinden sert tabiatlı, mağrur ve kaba bir ahlaka sahip olan ve haklarında Hucurat Suresi nazil olan Temimoğulları heyeti, Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber (sav) onları ince ve zarif bir üslupla karşılamıştır. Temim heyeti mescide geldiğinde Hz. Peygamber (sav), kendi evindeydi. Onlar o esnada “*Ya Muhammed yanımıza çık!*” diye yüksek sesle bağırmağa başladılar. Hz. Peygamber (sav), yanlarına çıkınca bu sefer de Ya Muhammed seninle şeref yarışına girmek için buraya gelmiş bize şair ve hatibini çağır, dediler. Neticede Hassan b. Sabit ile onların hatipleri şiir yarışına girdiler. Bu yarışmanın sonucunda yenildiklerini kabul ettiler. Onların bu yakışsız ve haddi aşan üslup ve tavırlarına Hz. Peygamber uygun bir üslupla karşılık vermiştir. Bu engin karşılama ve ikram neticesinde Müslüman oldular. Neticede kaba saba tabiatlı bir heyet, ince tabiat karşısında sönüp erimiştir. Hz. Peygamber, tek tek onların her birine hediyeler vererek uğurlamıştır.¹³⁴ Anlaşılan o ki gelen heyetler içinde en kaba saba olanlar dahi Hz. Peygamber'in (sav) bu sabırlı, güçlü duruşu ve mükemmel üslubu sayesinde Müslüman olmuşlardır.

Grup grup Medine'ye akın eden heyetlerden birisi de Tayy kabilesidir. Başkanları Zeydu'l-Hayl olan on beş kişilik heyet, Hz. Peygamber'in (sav) huzuruna varınca Hz. Peygamber (sav) de onları İslam'a davet etti. Onlar da hemen İslam'a girmeyi kabul ettiler. Heyet başkanının ismini Zeydu'l-Hayr diye değiştirdi. Hz. Peygamber, onları en güzel şekilde ağırlayarak heyetin her birine hediyeler verdi.¹³⁵

Heyetler içinde en çok dikkat çeken ise Yemen'den gelen Tukeyb heyetiydi. Bu kabile Medine'ye gelirken yanlarında mallarının sadakalarını da getirmişlerdi. Fakat Hz. Peygamber, mallarını geri götürüp kendi fakirlerine vermelerini emretti. Resûlullah üstün meziyetli bu Yemenli

¹³⁰ İbn Kesîr, Ebu'l-Feda İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimeşkî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa Abdulvahid, (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1971), 2: 31. (وقد وفد النجاشي على رسول الله صلى الله عليه وسلم فقام يخدمهم، فقال أصحابه: نحن نكفئك يا رسول فقال: "إنهم كانوا لأصحابي مكرمين، وإن أحب أن أكافئهم")

¹³¹ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-Kubra*, 2: 239, 254, 255; es-Sicistanî, *es-Siyasetü'l-hariciyye li'd-devleti'l-islamiyye fi ahdi'n-Nebi*, 284.

¹³² Ebû Dâvûd, “Salât”, 32s.

¹³³ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubra*, 1: 268.

¹³⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1058-1063.

¹³⁵ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubra*, 1: 243; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1072; İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *el-Meârif li ibn Kuteybe*, thk. Servet Ukkâşe, (Kahire: Daru'l-Me'arif, ts.), 333.

heyetin gelişine sevinmiş, hoşnutluğunu izhar etmiş ve konularına göre onlara iltifat etmiştir. Bunlar İslam'ı öğrenmek için çeşitli sorular sormuş, Hz. Peygamber de sorularının cevabını onlara yazdırıp vermiştir. Medine'de birkaç gün kaldıktan sonra memleketlerine dönmek için izin istediler. Onlara neden acele ettikleri sorulduğunda ise şöyle karşılık vermişlerdir: “Memleketimize gidip Resûlullah'ı gördüğümüzü, O'nunla konuştuklarımızı, O'nun bize karşı hüsnü muamelesini milletimize anlatmak için acele ediyoruz.” dediler. Ayrılmak için vedalaşmaya geldiklerinde Hz. Peygamber, onlara hediye vermek için Bilal'i gönderdi. O da hiçbir heyete yapılmayan ikramı bu cömert Yemenli heyete yapmış, çeşitli hediyeler vermiştir.¹³⁶ Medine'de en güzel bir şekilde ağırlanan bu heyet, yaşayarak şahit oldukları İslam'ın güzelliklerini bir an önce memleketlerindeki insanlara ulaştırmak için acele ediyorlardı.

Hz. Peygamber (sav), gelen heyetler kabilelerine veya ülkelerine dönecekleri zaman eli boş göndermemiş, bilakis onlara çeşitli hediyeler sunmuş ve onları memleketlerine öyle göndermiştir. Bu türden uygulamalar ile onları taltif etmiş, kalplerini İslam'a ısındırtmıştır. Öyle ki heyet içinde bulunan bir çocuk veya köle dahi hediyelerden nasibini almıştır.¹³⁷ Hediye insanlar arasında sevgiyi celp ettiğinden Allah Resulü'nün hediye takdimine son derece önem verdiğini, hemen hemen gelen bütün heyetlere hediye verdiğini müşahade etmekteyiz. Öyle ki son hastalığında yaptığı üç tavsiyeden biri de “Ben elçilere nasıl hediyeler ikram ediyorsam siz de öylece hediyeler vermek suretiyle hürmet gösteriniz”¹³⁸ emri olmuştur.

2.4. Heyetlerin Mukayesesi

Hicri dokuz ve onuncu yılları, çevre ülke ve beldelerden Medine-i Münevvere'ye yetmiş küsur heyetin akın etmesiyle heyetler yılı olarak meşhur olmuştur.¹³⁹ İbn Sa'd yetmiş küsur heyetin ismini tek tek saymış ve geliş amaçları hakkında bilgi vermiştir.¹⁴⁰ Gelen heyetler Medine'de haftalarca kalmış ve Hz. Resûl-i Ekrem (sav)'i ve ashabını gözlemlemiş ve İslam'ın güzelliklerine bizatihi şahit olmuşlardır.¹⁴¹ Böylece kendi istek ve arzularıyla İslam'a girmişlerdir.¹⁴²

Hz. Peygamber (sav) gönderdiği davet elçileri ile kendi gönül rızaları ile gelen heyetlerin mukayesesi, İslam'ın güç kullanmakla değil aksine gönülden inanma ve tercihe dayalı olarak cihan şümül bir yapıya ulaştığını göstermektedir. Medine Devleti ile bölgesel kabilelerin diplomasi trafiği kemiyet ve keyfiyeti açısından mukayese edildiğinde şu hususu ifade edebiliriz ki kemiyet bakımından bölgesel ve küresel aktörlerin medeniyet şehrine akın ettiğini görmekteyiz. Çünkü

¹³⁶ İbn Cevzîyye, *Zadu'l-meâd fi hedyi hayri'l-ibad*, 3: ٦٥٠. (فقالوا: نرجع إلى من وراءنا فنخبرهم برويتنا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وكلامنا إياه، وما رآه علينا)

¹³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, 1: 254.

¹³⁸ Buhârî, “Cizye”, 6, “Meğâzi”, 83; Müslim, “Vesaya”, 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 409; Ebû Yâ'lâ, *Müsned*, 4: 298.

¹³⁹ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubrâ* 1: 222; Mubarekfuri, *er-Rahiku'l-mahtum*, 447.

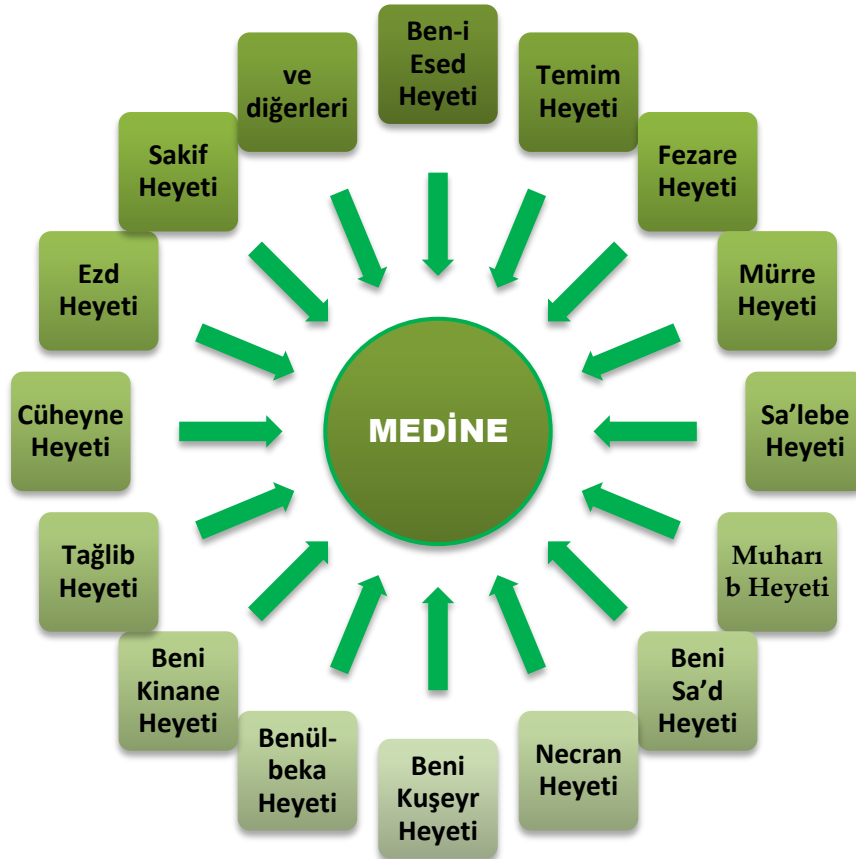
¹⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubrâ*, 1: 222- 269.

¹⁴¹ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubrâ*, 1: 240.

¹⁴² el-Kelâî, *el-İktifâ*, 2: 327.

gönderilen elçiler ile gelen elçiler arasında kemiyet açısından büyük bir fark vardı. Nitekim Hz. Peygamber, bir devlete bir veya iki elçi gönderiyordu. Ama rağbetinden gelen heyetler bazen yüzü de geçmekteydi.¹⁴³ Bu durum İslam'ın bölgelere yayılmasının ikna ve gönüle dayalı olduğunun ispatıdır. Mekke'ye gelip Hz. Peygamber'e iman edip biat edenler yetmiş küsur iken, Peygamberimiz Medine'ye elçi olarak yalnız Musab b. Ümeyri göndermiştir. Bu tarihi olay, İslam'ın yayılma yöntemini bize göstermektedir. Zira insanların İslam'a grup grup girdikleri zaman dilimi, Mekke'nin fethedildiği, yorucu ve meşakkatli Tebuk Seferi'nin sona erdiği, Sakiflilerin Müslüman olup biat ettikleri barış ve güven ortamına denk gelmektedir.¹⁴⁴

Keyfiyet açısından ise Medine Devleti uluslararası sistemde siyasi bir konumu olmayan Arap toplumuna siyasi bir kimlik kazandırdı. Zira Arapların Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe ordusunu durduracak ne bir gücü ne de siyasi bir birliği vardı. Hz. Peygamber (sav) Arap kabilelerine uluslararası siyasi bir aktör kimliğini bahşetti. O dönemde Medeni devletler seviyesine ulaşacak maddi güçleri olmayan Araplar, uluslararası sistemin önemli bir gündem konusu olmuştu. Güven ve emniyet ortamının sağlandığı dönemlerde Medine'ye akın akın gelen heyetlerden bir kısmı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

GRAFİK 1.1.

¹⁴³ İbn Sa'd, *et-Tebakatu'l-kubrâ*, 1: 222.

¹⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1057.

İslam dininin ikna yöntemini kullanarak ve gönüle dayalı bir şekilde insanları kendisine çektiğini -grafikte görüldüğü gibi- heyetlerin Medine'ye akın etmesi göstermektedir. İnsanların gönüle dayalı Müslüman olduklarını gösteren birçok vaka vardır.¹⁴⁵

3. Diplomatik Yazışmalar

Hz. Peygamber (sav) söze dayalı Arap diplomasisini yazıya dökmüştür. Nitekim Hz. Peygamber, bölgesel, küresel diplomatik münasebetlerini genellikle mektuplaşarak veya elçiler göndererek sağlamıştır. Bu münasebetlerin çoğunun Medine Dönemi'nde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Ancak Mekke'de daha işin başında Habeşistan Kralı Necaşi ve Ukâz panayırının hakemi Eksem b. Sayfi ile gerçekleştirdiği diplomatik münasebete şahit oluyoruz.¹⁴⁶ Şurası bir gerçektir ki Hz. Peygamber'in (sav) civar ülkelerin hükümdarlarına gönderdiği ve günümüze kadar ulaşan davet mektupları, devletler hukuku için önemli birer tarihi vesika niteliğindedir.¹⁴⁷

3.1. Hz. Peygamber'in Davet Mektupları ve Tahlilleri

3.1.1. Davet Mektupları

Şüphesiz Kur'an'da 'üsve-i hasene'¹⁴⁸ en güzel rol model olarak gösterilen Hz. Peygamber (sav) tarafından gönderilen elçiler, dış dünyaya açılmanın gerekliliğini göstermesi bakımından önemli bir faaliyettir. Hz. Peygamber (sav), bu evrensel misyonu gereği, İslam'a davet için Hudeybiye Barış Antlaşması'ndan sonra dönemin önemli merkezlerine diplomatik temsilciler göndermiştir.¹⁴⁹ Hz. Peygamber'in (sav) çeşitli Arap kabilelerine ve komşu ülkelere göndermiş olduğu değişik amaçlı mektup ve elçiler hakkında ayrıntılı bilgiler tarih kitaplarında geçmektedir. Hz. Muhammed (sav), bir gün sahabilere, bütün insanlığa rahmet olarak gönderildiğini, bu yüce ulvi davada kendisine yardımcı olmalarını, Havarilerin Meryem oğlu İsa'ya muhalefetleri gibi, kendisine muhalefette bulunmamalarını tembih etmişti.¹⁵⁰

O dönemde devlete ait resmî belgelerin tasdik edilmesiyle ilgili bir uygulama yoktu. Resûlullah (sav) Bizans ve Sâsânî devletlerine mektup yazmak isteyince sahabiler; Kayser ve Kisra gibi hükümdarların mühür kullandıkları için gönderilecek mühürsüz mektuplara değer vermeyecekleri ve okumayacaklarını, Resûlullah'a arz ettiklerinde Hz. Peygamber (sav) de mühür kullanmayı uygun bulmuştur.¹⁵¹ Resulullah (sav), o gün uygulanan devletlerarası uygulamayı aynen

¹⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. el-Kelâî, *el-İktifâ*, 2: 338, 349.

¹⁴⁶ Cevad Ali, *el-Mufasssal fi tarihi'l-Arap kable'l-İslam*, (Bağdat: Menşuratu Şerif Radî, 1380/1958), 5: 640; İbn Kuteybe, *el-Meârif li İbn Kuteybe*, 333.

¹⁴⁷ Hamidullah, *Hz. Peygamber (s.a.s.)'in altı orijinal diplomatik mektubu*, 185.

¹⁴⁸ Ahzab, 33/21.

¹⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakatu'l-kübra*, 1: 198.

¹⁵⁰ et-Taberî, *Tarih*, 2: 645; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1095.

¹⁵¹ Buhârî, "İlim", 8.

kabul etmiş ve uygulamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber bu resmi devlet mührünün güvenliğini sağlamak için bir benzerinin imal edilmesini de yasaklamıştır. Hz. Peygamber (sav) ona (yüzüğe) "(محمد رسول الله)" sözünü nakşetti ve "Benim bu yüzüğümün nakşı üstüne (bunun benzerini) kimse nakşetmesin,"¹⁵² buyurdu.

Hz. Peygamber'in (sav), küresel ve bölgesel aktörlere gönderdiği mektuplar için aşağıdaki tabloda gösterilen sahabileri görevlendirmişti. Bu elçiler, aynı günde yola çıkmışlardır.¹⁵³ Gönderilen diplomatların hepsi de gidecekleri memleketlerin dillerini biliyorlardı.¹⁵⁴

Grafik 1.2.

Müslümanlar erken dönemde Habeşistan'a iltica ettikleri hâlde Hz. Peygamber, Necaşi'ye İslam'a davet mektubunu geç dönemde Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra göndermiştir. Burada şu soru akla gelmektedir: Hz. Peygamber, devlet başkanlarına İslam'a davet mektuplarını neden geç dönemlerde göndermiştir? Şunu söyleyebiliriz ki Hudeybiye Antlaşması içeriği ve sonuçları itibarı ile siyasi arenada yeni neşet bulmuş İslam devletinin hem siyasi hem de askeri olarak bölgesel ve küresel alanda varlığını hissettiren ilk antlaşmadır. Ayrıca Mekke müşriklerinin, Yahudilerin ve münafıkların Müslüman bünyeyi bozmaya yönelik sürekli saldırgan tutumları, Hz. Peygamber'i meşgul ediyordu. Bu nedenlerden davet mektupları bu döneme kadar geciktirilmiştir.¹⁵⁵ Hz. Peygamber (sav), elçilik kurumuna o kadar önem vermiştir ki siyer ve meğâzi kitaplarımızda hangi sahabînin nereye gönderildiği tek tek belirtilmiştir.

¹⁵² Ebû Dâvûd, "Hatim", 1.

¹⁵³ İbn Hişâm, 1095-1096; et-Taberî, *Tarih*, 2: 644.

¹⁵⁴ İbn-i Sa'd, *Tabakatu'l-kübra*, 1: 198; et-Taberî, *Tarih*, 2: 645; Kettânî, Muhammed Abdu'l-Hay, *Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yönetimi, et-Teratibu'l-İdariyye*, Çev: Ahmet Özel, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2003), 1: 269. (وكل رجل منهم يتكلم بلغة القوم الذين بعث إليهم)

¹⁵⁵ en-Neddaf, *Ahlaku's-siyase*, 490.

Burada önemine binaen İslam'a davet mektuplarından birisinin Türkçe metni aktarılacaktır. “بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ” *Allah'ın Kulu ve Resülü'nden Rum Büyüğü Harekliyus'a! Hidâyet yoluna tabi olanlara selam olsun! Seni, İslam'ın himayesine girmeye davet ediyorum! Müslüman ol ki, selamette bulunasın, Allah da senin ecrini iki kat versin. Eğer bu davetime icabet etmezsen, halkın günahı senin boynunadır. Ve (Resûlüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz Müslümanlarız! Deyiniz.*¹⁵⁶

3.1.2. Mektupların Tahlili

Hz. Peygamber'in (sav) gönderdiği mektupların özünde adalet, ahde vefa, halkın huzuru için şahsi ihtiraslardan kaçınma, üstün ahlak ilkelerini ön planda tutma, elçi hukukuna riayet etme gibi günümüz uluslararası hukukunun da benimsediği temel ilkeler ön plana çıkmaktadır. Hz. Peygamber'in (sav) kısa, öz ve veciz bir biçimde yazdırıp elçilerle gönderdiği mektupların yazılış amaçlarını, İslamî davet ve devlet için amaçladığı temel ilkeleri ve bu mektupların bazı özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

3.1.2.1. ÖZELLİKLER

1. Hz. Peygamber tüm diplomatik yazışmalarında besmeleyi kullanmış ve kendi ismiyle başlamıştır. Nitekim Kisra'nın hiddetlenip mektubu yırtmasının sebeplerinden birisi de mektubun bu üslubu olmuştur.¹⁵⁷

2. Mektuplar çok yönlüdür. Hz. Peygamber (sav), mektuplardaki edebî inceliğin yanında diplomasi dili kullanmıştır.

3. Mektupların muhtevasına bakıldığında tam bir öz güven vardır.

4. Mektuplar nezaket dili ile yazılmışlardır. Gönderilen mektuplarda kişilerin yaşayış tarzları ve konumları dikkate alınmıştır. Mektuplarda Hz. Peygamber bağımsız devlet konumunda olan aktörlerin sadece isimleriyle değil; isim ve unvanlarıyla beraber hitap etmiştir. Örneğin; “Haraklius Azimur-Rum” “Rum Büyüğü Haraklius'a” “Kisra Azim'i Fars” “Fars Büyüğü Kisra'ya” “Mukavkis Azim'i Kıptî”, Kıptî Büyüğü Mukavkis'a gibi onları taltif eden diplomasi dili kullanılmıştır.¹⁵⁸ Zira Yüce Allah, İslam'a davet etmenin yumuşak bir üslupla olması gerektiğini hikmetine binaen emretmiştir.¹⁵⁹ Ancak bağımsız devlet statüsünde olmayan manda devletlere hitabı farklı olmuştur. Misal olarak Sasanilere bağlı Münzir b. Sâvâ, Hevze b. Ali gibi devlet başkanlarına yalnızca

¹⁵⁶ Abdurrazzak, *Musannef*, 5: 344; Buhârî, “Vahy”, 7; İbn Hibbân, *es-Sahih*, 18: 492.

¹⁵⁷ Taberî, *Tarih*, 2: 655.

¹⁵⁸ (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِهِ إِلَى كَسْرَى عَظِيمِ فَارِسَ)، (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ إِلَى هِرَقْلٍ عَظِيمِ رُومَ)

¹⁵⁹ Taha, 20/ 44; Nahl, 16/125.

isimleriyle hitap etmiş konumlarına değinmemiştir.¹⁶⁰ Çünkü bu devletler gerçek manada bağımsız değillerdir.

5. Muhatabın inanç felsefesi ve kültür argümanları göz önünde tutulmuştur. Örneğin Nasranî olan ülkelere gönderilen mektuplarda Hz. İsa'nın (a.s.) ubudiyetine vurgu yapılırken; Kisra'ya hitap ederken bunlara değinilmemiştir. Farslar kendi hükümdarlarını çok yücelttiklerinden Hz. Peygamber, onlara gönderdiği mektubunda kendisinin kul ve resûl oluşuna özellikle vurgu yapmıştır.

6. Makul bir uyarı ve tehdit dili kullanılmıştır: (أسلم تسلم) "Müslüman ol, selamet bul".

7. Hz. Peygamberin idareci ve yöneticilere gönderdiği mektuplar, hep aynı tarzda olmamış mektupların üslup, usul ve içeriği muhatap alınan devletlere göre birbirinden farklılık arz etmiştir. Hz. Peygamber (sav), Umman, Yemame ve Bahreyn gibi Arap meliklerini sert bir hitapla; acem liderlerini ise yumuşak bir hitapla İslam'a davet etmiştir. İmkân bulduklarında saldırgan potansiyele sahip olan bu irili ufaklı Arap devletlerine sert diplomatik dili kullanmak gerekiyordu. Bundan dolayı Hz. Peygamber (sav), onları iki seçenek arasında bırakmıştır. Ya İslam (barış) ya savaş; buna karşın Fars ve Rumlara karşı bu uslubu kullanmayıp diplomasi dili ile hitap etmiştir.¹⁶¹

3.1.2.2. Amaçlar

1. İslam'ın özünde barındırdığı temel ilkeleri ve İslam'daki erdemlilikleri evrensel boyutta tanıtmak ve bu üstün ahlaki değerlere tüm insanları davet etmek. Nitekim bu amaç, dış mektuplarda açıkça görülmektedir.¹⁶²

2. Erdemli bir toplumu kurmayı amaçlayan tevhid medeniyetiyle etnik köken, dil ve renk bölmelerini evrensel boyutta kaldırarak tevhid eksenli vahdet medeniyetini inşa etmek.

3. İhtilaf ve anlaşmazlıkları barış ve diyalog yolu ile çözmek.

4. Uluslararası alanda hukukun üstünlüğünü hâkim kılmak ve insani ilişkileri geliştirmek. Hz. Muhammed (sav), küresel aktörlere göndermiş olduğu diplomatlarla Müslüman toplum ile gayr-i müslim toplumlar arasında siyasi, askerî, sosyal, kültürel, iktisadi, ilmî ve yaşamsal alanda ilişkiler kurmak ve geliştirmek istemiştir.

5. İslam'ın kabul edilmesi hâlinde sulhun esas alınacağını vurgulamıştır.

6. İslam Devleti'nin asli hedefini ortaya koymak: Hz. Peygamber'in (sav) temel hedefi ülkeleri işgal etmek değil; toplumları ıslah etmek olmuştur. Yöneticilerin davete icabet etmeleri durumunda eski güç ve iktidarlarının kendilerinde kalacağına vurgu yapılmıştır.¹⁶³ Nitekim gönderilen

¹⁶⁰ Taberî, et-Tarih, 3: 29. " بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله إلى المنذر بن ساوي "

¹⁶¹ Ahmed Hamid, *el-Canibu's-siyasi fi hayati'r-Resûl*, (Kuveyt: Daru'l-Kalem, 1982), 25.

¹⁶² en-Neddaf, *el-Ahlaku's-Siyasiyye*, 464.

¹⁶³ Sâsânîlerin Yemen valisi Müslüman olunca Hz. Peygamber onu tekrar oraya yönetici olarak atamıştır. (et-Taberî, *Tarih*, 2: 656-657.), (وانك ما تصالح فلن نعزلك عن عملك). (فإنكما إن أقرتما بالإسلام وليتكم).

mektuplarda özellikle Hz. Peygamber (sav), emirlerin ve kralların kendi ülkeleri üzerinde eski görevlerinde bırakılacaklarını belirtmiş ve bunu uygulamıştır. Bu uygulamadan sonra krallar ve emirler kendi vatandaşlarından İslam'a girmek isteyen kimselere engel olmamışlardır.¹⁶⁴

7. Güçlü ve kararlı olduğu mesajını vermek.¹⁶⁵ Bizans ve Sâsânî devletlerinin mandasında yerel ve bölgesel emirlikler olduğundan bu iki süper gücün tahriki ile bunlar her an harekete geçebilirlerdi. Bunun için bu iki güce gönderilen mektupların içeriğinde güçlü ve kararlı olma mesajı yatmaktadır.¹⁶⁶

8. İnsanların birbirlerini yakından tanımalarını sağlamak. Mektuplar ulusların birbirlerini daha yakından tanımaları için bir vasıta ve fırsat olmuştur. Yüce Allah'ın insanlar arasında olmasını istediği ilişki ve iletişim şekli tearuf ve tanımadır.¹⁶⁷

9. Davet mektuplarında öne çıkan diğer bir husus da davet ve risaletin bölgesel ve yöresel olmadığını göstermek. Hz. Peygamber'in (sav) yalnız Arapların peygamberi olmadığını bilakis bütün insanlığa gönderilmiş peygamber olduğunu ilan etmek.

10. Tevhit eksenli değerlerde beraberce hareket etmeyi önermek. Bu mektuplarda dünya ve ahirette selamette olmaları ve kalmaları için Müslüman olmaya davet vardır. Aşırılığın ve insanları kendilerine kul etmenin kötü sonuçları konusunda uyarı vardır. Var olan statülerinde devam etmeleri hâlinde vatandaş ve yurttaşlarının cezai sorumluluklarının kendilerinden sorulacağı ve benzeri uyarılardan sonra onları bir olan tevhit, adalet, şefkat ve sevgi ailesine, bir olan vahdet evine davet vardır. Tüm bu mektupların lafızları farklı olsa da taşıdıkları mesaj birdir. Bütün mektuplar İslam'a davetten, barıştan, hakkın geleceğinden, dünya ve ahirette güven ve selametten bahsetmektedirler.¹⁶⁸

Sonuç

Hz. Peygamber'in bütün diyalogları ve ilişkileri üstün bir ahlakîlik ilkesi üzerine inşa edilmiştir. Bu ilkeler hiç şüphesiz beşeriyet için bir ab-ı hayat olmuştur. Yüce Allah, Kur'an'da O'nun üstün bir ahlak üzerinde olduğunu buyurmuştur. O'nun bu üstün ahlakî ilkeleri neticesinde azametli bir ümmet ve köklü bir medeniyet meydana gelmiştir. Hz. Peygamber'in uluslararası siyasetini belirleyen temel faktörler; insani diyalog, erdemlilik, himaye, görüşme, konuşma, ikna etme, dostluk kurma, barışta ısrar, uyarı, mütekabiliyet ve ihsan gibi temel ilkelerdir. Hz. Peygamber, diğer sistem ve ekollerin aksine uluslararası hukuk ile ahlakî ilkeler arasındaki uyumluluğu zorunlu görmüştür. Hukuk ile ahlak arasındaki bu zorunlu uyumluluktan anlıyoruz ki, Hz. Peygamber'in (sav) diplomatik

¹⁶⁴ Örneğin, Hz. Peygamber'in (sav) Hevze b. Ali'ye Müslüman olman halinde Ben de, yönetimin altındaki memleketin idaresini sana bırakacağım taahhüdü. Halebî, *Siretü'l-Halebîyye*, 3: 451.

¹⁶⁵ eş-Şîrazî, Seyyid Muhammed Hüseyin, *Fıkhü'l-Âvleme*, (Beirut: Müessesetu'l- Mücteba, 2002), 64.

¹⁶⁶ Hamidullah, *Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, 127.

¹⁶⁷ Hucurât, 49/13.

¹⁶⁸ Şîrazî, *Fıkhü'l-A'vleme*, 60.

görüşmeleri ve ilgili uygulamaları, gündelik ve keyfi değil; adil ve kalıcı ilkeler üzerine bina edilmiştir.

Hız. Peygamber (sav) ile dönemin devletlerinin diplomatik faaliyetleri kıyaslandığında Hız. Peygamber'in (sav) diplomatik dokunulmazlığın hukuki normlarını oluşturduğu, evrensel, adil ve kalıcı ilkelere dayandığı görülmüştür. Bunun somut örneği, Hız. Peygamber (sav) , kendi elçisine kötü muamelede bulunulduğu, hatta elçisi öldürüldüğü halde düşman elçisine aynı muamelede bulunmamıştır. Diğer taraftan Hız. Muhammed (sav), elçisinin hakkını korumuştur. Elçisini öldürenlere karşı savaş ilan etmiştir. Buna mukabil tarihi süreçte Roma ve Bizans diplomatik faaliyetlerinde görüldüğü gibi Batı, zaman zaman diplomasiyi işlevsel olarak, bütün güç ve olanaklarını ileri sürerek başkalarını sömürme, tahkir etme ve kendilerine köle ettirme aracı olarak kullandığı tarihi akışta görülmüştür. Medeniyetin beşiği olarak sunulan Batı'da 1961 Viyana Sözleşmesi'ne kadar diplomatik dokunulmazlık hukuku olsa da hukuki normları yoktu.

Hız. Peygamber'in (sav) yönetiminde elçilik hukuku hukuki normlarının çerçevesinde olmuştur. Bilindiği gibi Araplarda devletsel yapıda olmayan bir kısım diplomatik kurallar vardı. Hız. Peygamber var olan diplomasiye işlevsellik kazandırmanın yanında onu hukuki ve ahlaki bir zemine de oturtmuştur. Hız. Peygamber'in (sav) elçileri, gittiği memleketlerde hükümdarların önünde eğilme gibi gayr-i ahlaki teamüllere göre hareket etmemişlerdir. Hız. Peygamber, diplomatik temsilcileri özenle ve gideceği yerin durumuna göre seçmiştir. Elçiler, diplomatik kabiliyet ve yetenek olarak genel kültür, zekâ, önsezi, hitabet, feraset, cesaret, özgüven ve güzel ahlak gibi temel kriterlere sahiptiler.

Kaynakça

- Abdulvehab el-Keyali v.dğr., *el-Mevsu'âtu's-siyase*. 7cilt. Beyrut: Daru'l-Hüda, ts.
- Abdurrazzak, Ebu Bekir b. Hammam es-San'ani. *el-Musannef*. Thk. Habibu'r-Rahman el- Â'zamî. 12 cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İslami, 1983.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Thk. Şuayb Arnavudî, Adil Murşîd. 50 cilt. Lübnan: Müessesetü'r-Risale, 1999.
- Akgül, Muhittin. "Hz. Peygamber'in (sav) evlilikleri üzerine bir inceleme", *EKEV Akademi Dergisi*, Sakarya 1/4. (1999): 93-112.
- Aksar, Yusuf. *Teoride ve uygulamada uluslararası hukuk*. 2 cilt. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Alganer, Yalçın, Yılmaz, Çağlar. "Avrupa'da birlik ve bütünleşme hareketleri". İstanbul: Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 23/2. (2007): 93-114.
- Ali b. el- Mutarrazî, Ebu'l-Feth Nasru'd-Din b. Âbdi's-Seyyid. *el-Muğrib fi tertîbi'l- mu'rib*. Thk. Mahmud Fahirî, Abdu'l-Hamid Muhtar. 4 cilt. Halep: Mektebet-u Usabe b. Zeyd, 1979.
- Ali, Cevad. *el-Mufassal fi tarihi'l-arap kable'l-İslam*. 10 cilt. Bağdat: Menşuratu Şerif Radî, 1380/1958.
- Amal, Diylemi. *et-Tanzimu'l-kanuni ed-düveli li'l-alakati'd-diplomasiyye*. Cezayir: el-Mektebetü'l-Kanuniyye, 2012.
- Avcı, Casim. *İslam Bizans ilişkileri*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Camiu'l-müsnedü's-sahihu'l-muhtasar min umuri Resulillahi ve sünenihi ve eyyamihi*. Thk. Muhammed Zuheyr b. Basır. 9 cilt. Beyrut: Daru't-Tevki'n-Necat, 2013.
- Dârekutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer. *es-Sünen*. Thk. Şuayb Arnavudî v.dğr., 6 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004.
- Ebu Âvane, Yakup b. İshak el-İsferainî *Müsnedü Ebi Âvane*. Thk. Eymen b. Arif. 5 cilt. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1998.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî. *es-Sünen*. Thk. Yasir Hasan v.dğr., Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2013.
- er-Reşdan Abdulfettah Ali, el-Musa, Muhammed Halil. *Usulü'l-alakati'd-diplomasiyye ve'l-konsaliyye*. Amman: Merkezü'l-İlmi li'd-Dirasati's-Siyasiyye, 2005.
- Fesevî, Ebû Yusûf Yakub b. Süfyan. *el-Ma'rifetu ve't-tarih*. Thk. Halil Mensur. Beyrut: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
- Fetlavî, Süheyl Hüseyin. *ed-Diplomasiyye'l-İslamiyye*. Amman: Daru's-Sakâfe, 2005.
- Goldstein Joshua S., Pevehouse, Jon C. *Uluslararası ilişkiler*. Çev: Haluk Özdemir. Ankara: BB101 Yayınları, 2015.
- Habeş, Muhammed. *el-İslam ve'd-diplomasiyye kıraatün fi kıyami'l-diplomasiyye fi'l-İslam*. Devha: Mektebetü'l-Arabi, ts.
- Halebî, Ali b. Burhaneddin. *Siretü'l-Halebîyye*. Thk. Ahmed Tu'me el-Halebî. 3 cilt. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2012.
- Hamid, Ahmed. *el-Canibu's-siyasi fi hayati'r-Resûl*. Kuveyt: Daru'l-Kalem, 1982.
- Hamidullah, Muhammed. *Hz. Peygamber'in (sav) altı orijinal diplomatik mektubu*. Çev: Mehmet Tazgan, İstanbul: Beyan Yayınları, 2013.
- Hamidullah, Muhammed. *el-Vesaiku's-Siyasiyye*. Beyrut: Daru'n-Nefais, 1987.

- İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdullah. *Tarihu Medineti Dimeşk*. Thk. Ömer b. Ğarame el-Amravî. 80 cilt. Beyrut: Daru'l-Fıkr, 1998.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali. *el-İsâbe fî temyîzi's-Sahâbe*. Thk. Ebu Hacir Muhammed Said Besyûnî. 9 cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, tsz.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibban b. Ahmed Ebu Hatim et-Temîmi. *es-Sahih*. Thk. Şuâyb Arnavudî. 18 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1993.
- İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik bin Hişam el-Himyeriy. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. Thk. Mustafa es-Sekâ, İbrahim Ebyarî, Abdu'l-Hafız Şelebî. Beyrut: Daru İbni Kesir, 2005.
- İbn Hudeyd, Ebu Abdillallah Muhammed b. Ali b. Ahmed. *el-Misbahu'l-mudiyy fi küttabi'n-nebiyyi'l-ümmî ve resûlihi ile mülüki'l-erdî min arabîyyin ve acemîy*. Thk. Muhammed Âzimuddin. 2 cilt. Beyrut: Alemu'l-Kütüb, 1985.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshak b. Yasar. *es-Siretu'n-Nebeviyye li İbn İshâk*. Thk. Ahmet Ferid. 2 cilt. Beyrut: Daru'l- Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- İbn Kayyim el-Cevzîyye, Şemsuddin ebi Abdillallah Muhammed b. Bekr. *Zadu'l-meâd fi hedyi hayri'l-ibad*. Thk. Şuayb Arnavudî. 6 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Feda İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimeşkî. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. Thk. Mustafa Abdulvahid. 4 cilt. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1971.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-Meârif li İbn Kuteybe*. Thk. Servet Ukkâşe, Kahire: Daru'l-Me'arif, ts.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Muni' Ebu Abdillallah el-Basri el-Haşimi. *et-Tabakâtu'l-kübrâ*. Thk. Muhammed Abdu'l-Kadir Ata. 9 cilt. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, 2012.
- İbn'ül-Ferra, Ebu Ali Hüseyin b. Muhammed, *Rüsül'ül- mülük ve men yesluhu li'r-Risaleti ve's-sifare*, thk. Salahu'd-Din el-Munecçîd, Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Cedîd, 1993.
- İskit, Temel. *Diplomasi tarihi, teorisi, kurumları ve uygulamaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Kâdî İyâz, Ebu'l-Fazl. *eş-Şifa bi't-te'rifi hukuki Mustafa*. Beyrut: Daru Kutübi'l- İlmiyye, 2012.
- Kandahlevî. Muhammed Yusuf, *Hayatu's-Sahabe*. thk. Beşşar Âvvad, 5 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999,
- Kara, Şinasi. *Uluslararası Politika*. İstanbul: Met/Er Matbaası, 1989.
- Kelâî', Ebu'r- Rabî, Süleyman b. el-Kelâî el-Endülûsî. *el-İktifâ bima tazammenehu min meğazî Resûlillah ve's-delâsetü'l-hulafa*. Thk. Muhammed Kemaluddin İzzuddin Ali. 4 cilt. Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1997.
- Kettânî, Muhammed Abdu'l-Hay. *Hiz. Peygamber'in (sav) yönetimi, et-Teratibu'l-idariyye*. Çev: Ahmet Özel. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- Kettânî, Muhammed Abdu'l-Hay. *Nizamu'l- Hukumeti'n-Nebeviyyeti (et-Teratibu'l-İdariyye)* 2 cilt. Beyrut: Şirketu Dari'l-Erkam b. Erkam, 1952.
- Kocalar, Ali Osman, Demirkaya, Hilmi. "Coğrafya Öğrenmek Niçin Önemlidir? Lise Öğrencilerinin Algıları". *Doğu Coğrafya Dergisi*, Erzurum, 19/32: (2014): 123-144.
- Mustafa, İbrahim, Abdulkadir, Hamid, Zeyyad, Ahmed Hasan, Neccar, Muhammed Ali. *el-Mu'cemu'l-vasit*. 2 cilt. Kahire: Daru'd-De'va, 1972.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Neysaburî. *Sahih-u Müslim*. Thk. Muhammed Fuat Abdulbakî. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, 1991.

- Paul R. Viotto, Mark V. Kauppi. *Uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti*. Çev: Ayşe Ozbay Erozan. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017.
- Rağib el-İsfahanî, Ebu'l-Kasım Hiseyin b. Muhammed. *el-Müfredat fi ğaribi'l-Kur'an*. Thk. Muhammed Halil. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2010.
- Reece, Barry L., Reece, Monnique. *Etkili insan ilişkileri, bireylerarası ve örgütsel uygulamalar*. Çev: Burcu Ural. Gençlik ve Spor Bakanlığı. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık, 2018.
- Süheylî, Ebu'l- Kasım Abdu'r-Rahman b. Abdullah b. Ahhmed b Ebi'l-Hasan es-Süheyli. *Ravzu'l-unf fi tefsiri's-sireti'n- Nebeviyyeti li İbn Hişâm*. Thk. Abdullah el-Minşavî. 4 cilt. Kahire: Daru'l- Hadis, 2008.
- Şetâ, Ahmed Abdulvenîs. *el-Usulu'l-âmmelî'l-alakati'd-düveliyye fi'l-islam vakte's-silm*. Kahire: Ma'hedü'l-Alemi li'l-Fikri'l-İslamî, 1996.
- Şirâzî, Seyyid Muhammed Hüseyin. Fıkhu'l-Âvleme. Beyrut: Müessesetu'l- Mücteba, 2002.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir. *Tarihu't-Taberî tarihu'r-rusul ve'l-müluk*. Thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. 11 cilt. Kahire: Daru'l-Mearif, 1968.
- Taşûşî, Hayıl Abd'ül-Mevla. *Mukaddimetü fi'l-alakati'd-devliye*. Yermük: Daru'l-Kindî, 2010.
- Teberânî, Süleyman b. Ahmet. *Mu'cemu'l-kebir*. Thk. Abdu'l-Mecid es-Selefi. 25 cilt. Kahire: Mektebet-u İbn-i Teymiye, 1983.
- Tirmizî, Ebu İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdulkakî. 5 cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Ârabiyye, 1977.
- Topcuoglu, Ali Aslan, "Günümüz Uluslararası Hukuk İle Mukayeseli Hz. Peygamber Döneminde Diplomatik Dokunulmazlıklar", *Ekev Akademi Dergisi*, Erzurum 12/37. 2008: 163-176.
- Vakidî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer bi Vakidî. *el-Meğazi*. Thk. Marsden Cones. Beyrut: A'lemü'l-Kütüb, 2006.
- Ya'kûbî, Ahmed b. Ebi Ya'kub b. Ca'fer b. Vehb. *Tarihu'l-Ya'kûbî*. Thk. Abdu'l-Emir. 2 cilt. Beyrut: Daru kütübü'l-İlmiyye, 2010.
- Yaman, Ahmet. *İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler*. Ankara: Fecr Yay., 1998.
- Yusuf Has Hacip. *Kutadgu Bilig*. Haz. Yaşar Çağbayır. Ankara: TDV Yayınları, 2015.
- Zebidî, Muhammed b. Muhammed b. Abdu'r-Razzak el-Hüseynî. *Tâcu'l-Ârus min cevahiri'l-kamus*. Thk: Mecmua'. 40 cilt. Riyad: Daru'l- Hidaye, 2000.